№ 27 ՇԱԲԱԹ, 7 ՓԵՏՐՎԱՐԻ

1915
ՔԱՌԱՍՈՒՆԶՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

№ 27 ՇԱԲԱԹ, 7 ՓԵՏՐՎԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի. ամսական 85 կոպ.
Առանձին համարները ՍՄԲՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ՆԵՐԿԱՅ 1915 Թ. ՀԱՄԱՐ

(ՀԱՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է՝

12 և 11 ամիսը 10 րուբ.	10 ամիսը 9 ր.	9 ամիսը 8 րուբ.	8 ամիսը 7 րուբ.	7 և 6 ամիսը 6 րուբ.	5 ամիսը 5 րուբ.	4 ամիսը 4 րուբ.	3 ամիսը 3 րուբ.	2 ամիսը 2 րուբ.

Փետրվարի 1-ից մինչեւ մարտի 1-ը 85 կոպ.

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դոլար. Եւրոպայի բաժանորդները 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները 10 րուբլի, Թիւրքիայի բաժանորդները 120 ղուռուշ.

Յայտարարութիւնները ընդունվում են բոլոր լեզուներով. Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել առաջին երեսի վրա տողատեղին (պետիտ) 20 կ., վերջին երեսի վրա 10 կոպէկ։ Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն և 40 կոպ. նամականիշ։

Պրեմիաներ «ՄՇԱԿԻ» տարեկան բաժանորդները, որոնք 1915 թ. ընթացքում լրիւ վճարած կլինեն 10 ր. բաժանորդավճարը կը ստանան որպէս պրեմիա հետեւեալ նոր լոյս տեսնելիք գրքերը. 1) «Ծանծվածը»—մեծ վէպ Շահրիարի հայկ. յեղափոխ. կեանքից, 2) «Հայկական հարցը»—լուսաբանված դոկումենտներով։

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

Կարճատև ու ծանր հիւանդութիւնից յետոյ վախճանվեց փետրվարի 2-ին, երկուշաբթի օրը, երեկոյեան ժամը 5-ին, իրանց թանգագին և սիրելի

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԸ,

որի մասին ցաւօք սրտի յայտնում են վշտաբեկ մայրը, զաւակները և քոյրերը։ Ամբիծքը լինելու է ամսիս 7-ին, շաբաթ օրը, երեկոյեան ժամը 7-ին, հանգուցեալի բնակարանում (Պասկեվիչի փողոց № 12)։ Յուղարկաւորութիւնը կիրակի առաւօտեան ժամը 10-ին, բնակարանից դէպի Քամոյեան եկեղեցին (Դվորցովայա փողոց)։ Թաղումը Խոջիվանքի գերեզմանատանը։

Դագաղի վրա պսակներ և ծաղիկներ չեն դրվելու։

(տ. օ.) 67. 3—2

Սոֆիա Կարապետեան Ղազազեանը իր զաւակներով յայտնում է ազգականներին և ծանօթներին իր անմոռանալի եղբօր և սիրելի քեռու՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ

մահը։ Ամբիծքը լինելու է այսօր, շաբաթ, փետրվարի 7-ին, երեկոյեան ժ. 7-ին հանգուցեալի բնակարանում (Պասկեվիչի փողոց 12)։ Յուղարկաւորութիւնը կիրակի, առաւ. ժամը 10-ին, բնակարանից դէպի Քամոյեան եկեղեցին (Դվորցովայա)։

69. Թաղումը Խոջիվանքի գերեզմանատանը։ 1—1

Յովհաննէս Մութաֆեանի Թիֆլիսի և Ջուլֆայի գրասենեակների ծառայողները սրտի ցաւօք յայտնում են

Յովհաննէս Կարապետեան
ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ երկուշաբթի օրը, փետրվարի 2-ին, երեկոյեան ժամը 5-ին։ Ամբիծքը լինելու է այսօր, շաբաթ, փետրվարի 7-ին, երեկ. ժամը 7-ին հանգուցեալի բնակարանում (Պասկեվիչի փողոց № 12)։ Յուղարկաւորութիւնը վաղը, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, բնակարանից դէպի Քամոյեան եկեղեցին (Դվորցովայա փողոց)։ Թաղումը Խոջիվանքի գերեզմանատանը։

71. 2—1

Վշտաբեկ ՈՎՍԱՆՆԱ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԸ իր զաւակներով և ԱՐՏԱՇԷՍ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԸ իր կնոջ հետ յայտնում են իրանց բարեկամներին, ազգականներին և ծանօթներին իրանց սիրելի և անմոռանալի որդու, եղբօր և տագեր՝

ԲԺԻՇԿ
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ

վաղաժամ մահը, որ տեղի ունեցաւ փետրվարի 2-ի գիշերը, բծաւոր տիֆով վարակվելուց, Կարսի բերդի հիւանդանոցի սուր վարակիչ հիւանդութիւնների բաժնում։ Հանգուցեալի աճիւնը տեղափոխված է Թիֆլիս՝ Խոջիվանքի գերեզմանատան սենեակը, որի թաղումը կը կատարվի կիրակի, փետրվարի 8-ին, յիշեալ գերեզմանատանը, պատարագից յետոյ, որը սկսվելու է առաւօտեան ժամը 11-ին, Խոջիվանքի գերեզմանատան եկեղեցում։

68. 2—1

Հեղինէ Դաբաղեան, Սոֆիա Մարտիրոսեան և Պետրոս Դաբաղեան ցաւօք սրտի յայտնում են ազգականներին և բարեկամներին՝ առաջինը իր ամուսնու, երկրորդը իր հօր, իսկ երրորդը իր հօրեղբօր՝

Մովսէս Յարութիւնեան ԴԱԲԱՂԵԱՆՑԻ

մահը։ Ամբիծքն այսօր, երեկոյեան ժամը 7½-ին, հանգուցեալի բնակարանում (Վախտանգովսկի փող. № 3)։ Մարմնի յուղարկաւորութիւնը վաղը, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10½-ին բնակարանից դէպի Էջմիածնեցոց եկեղեցին։ Թաղումը

72. Խոջիվանքի գերեզմանատանը։ 1—1

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՎՆԱՍՎԱԾՆԵՐԻՆ ՕԳՆՈՂ
Հայկական Կենտրոնական Կոմիտեն

շարունակելով զոհերի օգտին նուիրատուութիւնների ընդունելութիւնը, փողով, խնդրում է նուէրները ուղղել հետեւեալ հասցէներով. 1) Կոմիտէի նախագահ տ. Գորգէն Մ. Ծատուրեանին—Տիֆլիս, Ком. Банкъ, 2) Կոմիտէի Հայոց Բարեգ. Ընկ. խորհրդին—Абасъ-Абадская площадь д. № 7, 3) «Հորիզոն»ին խմբագրութեան հետ [illegible] Ընկ. գրասենեակին հասցէով։
Կենտրոն. Կոմիտէն հրաւիրում է պարգեւատուներին [illegible] Ցանկացողները պէտք է դիմեն Կոմիտէի հետեւեալ հասցէով՝ Абасъ-Абадская 7։
(օ. մ.) 66. 5—2

ԽԱԹԱԲԱԼԱՅԻ բոլոր երկրների, միացէք և շարժ, փետրվարի 7-ին
№ 7 «ԽԱԹԱԲԱԼԱՅԻ» № 7
Հայ հերոսների նկարներով կարդացէք.
Բաժանորդագրութիւնը շարունակվում է Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція «ХАТАБАЛА».
73. 1—1

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

5 փետրվարի

ԱԹԷՆՔ.—(Ուշացած)։ Կ. Պոլսից տեղեկութիւն է ստացվել, որ Սև ծովի վրա ռուսաց նաւատորմիղի հետ հաղորդակցութիւնը շարունակվում է, բայց Սև ծովը մտնելիս ձեռք են առնվում նախազգուշական արտակարգ միջոցներ։

Տեղիս հեռագրական գործակալութեանը հաղորդում են, որ այս օրերս վարձվեց «Քրիս» շոգենաւը Զունգուլդակից քարածուխ տեղափոխելու համար։ «Քրիսը» նաւարկում է նաև դէպի Տրապիզոն և Կիրասոն։ Երեք շոգենաւ երթեւեկում են խառնակ դրոշակի տակ, պահպանելով հաղորդակցութիւն Կիւստէնջէի հետ։

(Լրագիրներից)

◆ Բուխարեստից ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, Սինոպի ազգաբնակութիւնը, երկիւղ կրելով ռուսական նաւերի երեւալուց, հեռացել է քաղաքից։

◆ Թիւրքաց սուլթանը մի հրովարտակով դիմել է եգիպտացիներին, որով կոչ է անում նրանց պաշտպանել Թիւրքիայի պայքարը ընդդէմ անգլիացիների բռնութեան։

◆ Թիւրքիայում նոր զորահաւաք է հրատարակված։ Իշխանաց կղզիները տարված են ռումբեր և ծանր թնդանօթներ։ Որոշված է յարքունիս գրաւել երկրի ցորենի ողջ պաշարը։

◆ Այս օրերս Կ. Պոլսում կայացել է թիւրք օֆիցերների գաղտնի խորհրդակցութիւն։ Օֆիցէրների մի մասը ձերբակալված է և զինւորական դատարանին յանձնված։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ԹԻՒՐՔԻԱՆ

Յունական «Էմբրոս» լրագիրը հետեւեալ տեղեկութիւններն է հաղորդում թիւրքերի և յոյների յարաբերութիւնների մասին։

«Թիւրքերի հալածանքը յոյների դէմ ողջ Թիւրքիայում, առանձնապէս Փոքր-Ասիայում սարսափելի չափեր է ընդունում, որոնք կը հասցնեն սարսափելի հետեւանքների շատ կարճ ժամանակի ընթացքում, եթէ յունաց կառավարութիւնը անմիջապէս եռանդուն միջոցներ ձեռք չառնի իր հպատակներին պաշտպանելու թիւրքերի գազանային տարրերի դէմ։

«Երեւում է, որ թիւրքերը վճռել են Փոքր-Ասիայի ծովափը բոլորովին մաքրել յոյներից։ Այդ պատճառով, իր հպատակներին պաշտպանելու համար, յունական կառավարութիւնը պարտաւոր է իր նաւատորմը ղրկել դէպի Փոքր-Ասիայի ափերը, այն տեղերում զօրք իջեցնել և ձեռնարկել այդ ափերը գրաւելուն իր հպատակներին պաշտպանելու համար, ինչպէս այդ արվեց մօտ օրերս Եպիրոսում, և այնուհետեւ Թիւրքիայի փոքր ընդդիմադրական գործողութեան դէպքում՝ իսկոյն պատերազմ յայտարարել Թիւրքիային։

«Մեթէ,—ասում է լրագիրը,—Յունաստանը պէտք է սպասի աւելի յարմար առիթի, որպէսզի պատերազմ յայտարարի Թիւրքիային։

«Մեր կարծիքով,—շարունակում է լրագիրը,—այժմ ամենայարմար րոպէն է հաշիւ վերջացնելու Թիւրքիայի հետ, որ գտնըվում է հոգեվարքի մէջ, և օգնել Թուստաննին՝ ոչնչացնելու Թիւրքիային, այս բարեյաջող հանգամանքներում»։

ԹԱՒՐԻԶ

(Պատմական թռուցիկ ակնարկ)

Թաւրիզ քաղաքը շինել է հայոց Խոսրով II թագաւորը III դարում։

Խոսրովի ժամանակ Պարսկաստանում մեծ յեղափոխութիւն ծագեց և ստահրացի Արտաշիր-իւ-խանը յաղթելով պարթեւական ցեղի վերջին թագաւոր Արտաւանին՝ սպանեց նրան և գրաւեց պարսկական գահը։

Որովհետեւ Արտաւանը Խոսրովին ազգական էր, այդ պատճառով վերջինն անտարբեր կերպով չը կարողացաւ վերաբերվել տեղի ունեցած յեղափոխութեան և պատերազմ յայտնեց Արտաշիրին, յաղթեց նրան և ի նշան այդ յաղթութեան Ատրպատականում հիմնվեց Դավրէժ քաղաքը, որ յետագայում աղաւաղվելով դարձաւ Թաւրիզ։

Մինչեւ IV դարի վերջը, այսինքն հայոց թագաւորութեան երկուսի բաժանվելը, Թաւրիզը գտնվում էր հայոց իշխանութեան տակ և հանդիսանում էր որպէս սահմանապահ նշանաւոր ռազմական կէտ, ուր կենտրոնացած էին հայոց գլխաւոր ոյժերը։

Թաւրիզի մօտ IV դարում հայոց և պարսից միջեւ տեղի ունեցան բազմաթիւ ընդհարումներ, որոնցից մէկի ժամանակ հայոց զօրավար Մուշեղ Մամիկոնեանն այնպիսի ջարդ տուեց պարսիկներին, որ նրանց ամբողջ բանակը բնաջինջ եղաւ և Շապուհ թագաւորի կանանոցը գերի ընկաւ։

Հայկական թագաւորութիւնը երկու մասի բաժանվելուց յետոյ՝ Թաւրիզը ընկաւ պարսից իշխանութեան տակ, որ դարձաւ նրանց համար սրբազան քաղաք, որովհետեւ այնտեղ Սասանեանները շինեցին գլխաւոր կրակատուն, ուր գիշեր-ցերեկ անշէջ էին պահում որմիզդական նուիրական հուրը։

Միայն մի բան անհասկանալի է, թէ ինչու IV դարից սկսած մինչեւ XI դարը Թաւրիզը հայ պատմագիրները անուանում են «Ատրպատականի Գանձակ»։ Ինչպէս երեւում է, այդ ժամանակ գոյութիւն է ունեցել Գանձակ անունով ուրիշ քաղաք եւս. Այժմեան Գանձակ քաղաքն այդ ժամանակ չէ եղել, որովհետեւ նա հիմնվել է 837 թւին, արաբացոց տիրապետութեան ժամանակ։

Ինչպէս Սասանեանների, այնպէս և արաբական տիրապետութեան ժամանակ Թաւրիզը դառնում է կենտրոնական քաղաք, ուր նստում են նրանց կուսակալները և հրամանում են Հայաստանի, Վրաստանի և Աղուանից երկրի վրա։

XI դարում Թաւրիզն, ինչպէս և ամբողջ Ատրպատականն ընկնում է Սելջուկների իշխանութեան տակ։

XIII դարում Թաւրիզն ընկնում է մոնղոլ թաթարների ձեռքը, ուր նստում են դարձեալ խանի գլխաւոր գործակալները։

Լանկթամուրից յետոյ Ուզուն-Հասան անունով թիւրքմէն իշխանը նորոգեց պարսից թագաւորութիւնը, և Թաւրիզն Ատրպատականի հետ անցաւ նրա ձեռքը։

Ուզուն-Հասանից յետոյ Իսմայիլ-Սէֆի պարսիկ իշխանը Թաւրիզը գրաւելով դարձրեց մայրաքաղաք և յետոյ գրաւեց ամբողջ Պարսկաստանը և իրան շահ հրատարակեց (1500 թ.)։

1514 թւին օսմանեան սուլթան Սելիմը շահ-Իսմայիլին յաղթելով գրաւեց Թաւրիզը։

1533 թ. շահ-Իսմայիլի որդի շահ Թահմազը օգտվելով օսմանեան պետութեան մէջ տիրող ներքին խռովութիւններից գրաւեց Թաւրիզը և Արեւելեան Հայաստանը։ Այս կռիւները վերջացան նրանով, որ Ամասիայի հաշտութեամբ (1555 թ.) օսմանցիք պարսից գրաւած երկիրները թողին նրանց։

Սակայն 1575 թ. սուլթան Մուրադ III նորից գրաւեց Արեւելեան Հայաստանն և Թաւրիզը, և Շահ-Աբաս I-ը 1585 թ. ստիպվեց հաշտութիւն խնդրել և զիջել այդ երկիրները օսմանցոց։

Սրանից յետոյ օսմանցոց և պարսից միջեւ ընդհարումները փոփոխակի աջողութեամբ շարունակվեցին մինչեւ Նադիր-շահի ժամանակ, որը օսմանցոց յաղթեց 1746 թ. Ատրպատականը Թաւրիզի հետ և Հիւսիս-Արեւելեան Հայաստանը գրաւեց և 1746 թ. հաշտութեամբ վերադարձուց Պարսկաստանին։ Սրանից յետոյ 1828 թ. ռուսաց յաղթական զօրքը կարճ ժամանակ մնաց Թաւրիզում, և Թիւրքմէնչայի հաշտութեամբ նա դարձեալ պարսից [illegible]

Ե. Վ[illegible]

ԽՐՈՆԻԿԱ

Կ. Պոլսի ու ամբողջ Թիւրքիոյ լուրերը [illegible] [illegible] [illegible] ուղղուած անւսր հալածանքներու, միւս կողմէ՝ Կ. Պոլսոյ հայ թերթերու մէջ, որ ձեռքս կանցնին, կը տեսնեմ որ՝ հակառակ արդի ճգնաժամային կացութեան՝ աւվօրական ժամանակներու պոլսական կեանքի շատ մը գծեր անփոփոխ կը մնան. այս ինչ գաւառակին մէջ հայ ու թիւրք դպրոցներու աշակերտները մէկ սրահի մէջ հաւաքուեր, «օսմանեան հայրենիքին» վրայ ճառեր արտասաներ, ողջագուրուեր, երգեր ու պարեր են (ճիշդ ինչպէս սահմանադրութեան վերահաստատման առաջին օրերուն)։ Թէոդիկ նորէն ի լոյս է ընծայեր իր «Ամենուն տարեցոյցը», «Կիկօն» իսկ հրատարակեր է իր զաւեշտական տարեցոյցը, և Պէնլեան դերասանապետը կը ծանուցանէ թէ այս ինչ իրիկունը Պերայի այս ինչ թատրոնին մէջ «Խիստ քըջքալիր» օպերետ մը պիտի ներկայացնէ...

Թիւրքիան կը շարունակէ ուրեմն մնալ՝ մինչեւ իր մահուան նախօրեակը՝ աշխարհիս թէ ամենէն մղձաւանջային և թէ ամենէն կատակերգական երկիրը...

Այդ պոլսահայ թերթերուն մէջ կը գտնեմ թարգմանութիւնը «Թանին»ի մէկ յօդուածին, զոր կարժէ ծանօթացնել «Մշակի» ընթերցողներուն։ «Թանին»,—կը գրէ «Ազատամարտ»,—իր երէկի խմբագրականին մէջ կը խօսի այն ճառի մասին, զոր արտասանած է Անգլիոյ ելմտական մինիստր մր. Լօյդ Ջօրջ Լոնդոնի մէջ։ «Թանին» պարապ խօսքեր կը նկատէ այդ ճառը, որուն մէջ կան ամենէն սոսրին նախատինքներէն մինչև ամենէն անտրամաբան խօսքերը։ «Թանին» ապա կը յարէ. «Լօյդ Ջօրջ Գերմանիոյ և Թիւրքիոյ վրայ խօսած պահուն կըսէ, թէ թշնամիէն ամեն բան կը սպասէր, բայց մտքէն չէր անցներ, որ անիկա թիւրքերուն հետ պիտի դաշնակցէր արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը պաշտպանելու անուան տակ։ Այս խօսքերը լաւղ բազմութեան մէջ շատ անգլիացիներ անշուշտ ամըչցած են յիշելով որ Անգլիա՝ ռուսիներէն սկսեալ մինչև Ասիոյ, Ափրիկէի և Աւստրալիոյ ամենէն թերակիրթ ցեղերուն, այսինքն բոլոր վայրենիներուն հետ համաձայնութիւն կնքած է։ Մենք այս բարբանջանքներուն պատասխան տալու պիտի չաշխատինք. նմանապէս պատասխան տալ չարժեր անգլիացի մինիստրին այն տեսութեան, թէ թիւրքերը և գերմանները բռնութեան և խստութեան հակամէտ ըլլալով՝ դիւրաւ կրցած են իրարու հետ համաձայնիլ։ Բռնութեան, խստութեան, հարստահարութեան ամենէն մոլեռանդ օրինակն ընծայողը նոյն ինքն Անգլիա է։ Եթէ թիւրքերն ու գերմանները ուժը սիրած են, իրենց նպատակը եղած է ոչ թէ հարստահարութեան միջոց մը ընել զայն, այլ արդարութեան գործիք մը։ Այսօրուան զօրաւոր Գերմանիոյ տիրապետութեան տակ հեծող ազգ չկայ։ Թիւրքիոյ հպատակ ազգերուն վիճակն ալ յայտնի է։ Իսկ մոլեռանդ Անգլիան, իր վայրենի դաշնակիցներուն հետ, բոլոր տկարները հարստահարելուն մէջ հաճոյք զգացած է։ Անգլիացի մինիստրին ճառին մէջ սպառնալիքներ ալ կան։ Լօյդ Ջօրջ կը սխալի, եթէ կը կարծէ, թէ այս սպառնալիքներով դիւրացուցած կըլլայ իր պաշտօնակցին՝ լօրդ Քիչների պարտականութիւնը»։ «Թանին» կը վերջացնէ ըսելով, թէ այդպիսի ճառերով չէ, որ պատերազմ կը մղուի, այլ ճակատամարտի դաշտերուն վրայ։ Ատեն ցոյց կուտայ, թէ Անգլիա ի՛նչպիսի երկիւղի ու շփոթութեան մէջ կայրի»։

Ի՞նչ կըսէք սա՛ր։ Թի՛ւրքը իսկզինքը «քաղաքակիրթ» և «ազատական» կը նկատէ, Անգլիան՝ բռնաւոր կը հռչակէ, Տոլստոյ արտագրող ռուսը և Ռիւկ-վեդան երգող

հնդիկը՝ վայրենի… Իրաւունք չունիմ լսելու, թէ Թիւրքն ու պետութիւնը ոչ միայն քսմնիլութեան, այլ և ծիծաղաշարժութեան մէջ առաջին մրցանակի արժանի են։ Ես շահեկան նկատեցի այս «յլաւ-գործոցին» թարգմանութիւնը ղրկել նոյն ինքն Լլօյդ Ջօրջին և այդպէս ալ ըրի։

Լուր մը, զոր գտայ պօլսահայ թերթերուն մէջ և որ—չեմ ծածկեր—տեսակ մը թեթևացում, սփոփանք, գրեթէ հաճոյք պատճառեց ինծի, այն է, որ յոյնաց պատրիարքն ալ՝ Թիւրք կառավարութեան առաջարկով՝ շրջաբերական է ղրկեր բոլոր առաջնորդներուն, որ յոյն եկեղեցիներուն մէջ մաղթանք կատարուի օսմանեան զինուց յաջողութեան համար։ Եթէ գոնէ յոյնաց պատրիարքն իսկ, որ իր ետև անկախ Յունաստան մը ունի, ստիպուեր է այդ քայլն առնել, ալ ծվ պիտի մեղադրէ մեր պատրիարքը։ Ուրիշ կերպ գծուար էր վարուիլ։ Ամբողջ ժողովուրդ մը կոտորածէ փրկելու պարտքը կայ։ Եւ Աստուած, որ մեր կաշկանդեալ եղբայրներուն վիճակին լաւ ծանօթ է և որ մարդոց երկամօսնքին խորը գիտէ տեսնել ինչ որ կայ թաքուն, պիտի չզիթէ անշուշտ սուտ աղօթքը անկեղծ աղօթքին հետ։

Ա. Չօպանեան

Պարիզ

ԵԳԻՊՏՈՍ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ-ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

I

(Սեփական թղթակցից)

Ներկայ համաշխարհային պատերազմը, երևի, կը լուծի նաև մի շարք կնճռոտ միջազգային հարցեր, քաղաքական և իրաւական հակորինականութիւններ և վէճեր։

Ռազմի և Թնդանօթների որոտումների միջով սրանից մի ամիս առաջ Անգլիա արդէն հռչակել էր Կիպրոս կղզու կցումը բրիտանական կայսրութեան, այժմ էլ վերջացնելով մի հակօրինական դրութիւն՝ հովանաւորութիւն (protectorat) է հռչակում Եգիպտոսի վրա այս կերպով վերջ դնելով Եգիպտոսի վրա Թիւրքիայի վայելած անուանական գերիշխանութեան։

«Հովանաւորութիւնը» մի այնպիսի առաձգական բառ է, միջազգային իրաւունքի թէօրիայի մէջ նրա նշանակութիւնը մեկնաբանվել է այնչափ այլազան ուղղութիւններով և գործնականի մէջ էլ ստացել է այնչափ այլազան ձևեր, որ դուցէ արժէ երկու բառ ասել նրա նշանակութեան մասին։

Կայ հովանաւորութիւն (բառի անգլիերէն է protectorate), որ համազօր է պարզ կցումի, և այդ բառի տեխնիկական իմաստից զանազանվում է միմիայն քաղաքական որոշ նկատողութիւնների հիմունքով, ինչպէս է Ֆրանսիական հովանաւորութիւնը Թունիսում։ Կայ և մի ուրիշ կերպ հովանաւորութիւն, որի տրամադրութեամբ պաշտպան կամ հովանաւորող պետութիւնը աջակցում է հովանաւորվող երկրի կամ ժողովրդի քաղաքական և սօցիալական զարգացման, ի հարկէ ապագային որոշ շահեր և քաղաքական ազդեցութիւն ունենալու հեռապատկերով։ Այժմ հռչակված անգլիական պրոտէկտօրատը Եգիպտոսի վրա պատկանում է առաջին կարգին և ստանում է Ֆրանսիայի Թունիսեան հովանաւորութեան բնաւորութիւնը։ Ինչպէս ծանօթ է, անգլիացիք 1882-ին զինուորականապէս գրաւեցին Եգիպտոսը, կարգը վերահաստատելու յետոյ այնտեղից հեռանալու խոստումով։ Այժմ, Թիւրքիայի անուանական գերիշխանութեան ջնջումով, այդ հովանաւորութիւնը կը ստանայ միայն հանգամանք, և «զինւորական ժամանակաւոր գրաւման» իրաւունքը փոխարկվում է օրինաւոր կառավարութեան լիակատար իրաւունքով։ Տեխնիկական իմաստով էլ երկրի վիճակը տարբերութիւնը անցնում է բրիտանական թագին, ջնջվում են անթիւ դժուարութիւնների պատճառ եղող կապիտուլասիոնները և հիւպատոսական դատարանները, և մեծն Գլադստօնի բազմիցս կրկնած խոստումը Եգիպտոսը պարպելու մասին, այժմ անցնում է պատմութեան էջերին։

Ըստ արտաքին գործերի մինիստրութեան պաշտօնական յայտարարութեան, խըդիվական ընտանիքը պահպանում է իր իրաւական դիրքը։ Պաշտօնանկ է հռչակված խըդիվ Աբբաս Հիլմին, Թիւրքիային միացած լինելու համար, և նոր խըդիվ Հիւսէյնը ստանում է Եգիպտոսի սուլթան տիտղոսը։ Սա մի լուրջ, բայց հսկայական հարուած է Կ. Պոլսոյ Թիւրքական սուլթանի կրօնական և քաղաքական հեղինակութեան. դա նշանակում է, որ Անգլիան ցանկանում է ստեղծել խալամութեան մի նոր խալիֆայ, և բրիտանական դրօշակի տակ ամփոփել ոչ միայն արդէն իրան հպատակ 100 միլիօն իսլամներ՝ Հնդկաստանի, Աֆրիկայի և այլ մասերում, այլ և գուցէ Թիւրք կայսրութեան արաբները, և գուցէ իսլամի նուիրական վայրերը։

Բացի այս, այդ կարող է և նշանակել, որ Անգլիան հրաժարվում է վերջապէս Թիւրք կայսրութիւնը պահպանելու իր դարաւոր քաղաքականութիւնից։ Դա մենք կը տեսնենք մօտիկ ապագայում։

II

Այն օրվանից ի վեր, որ պետութիւնների փոխ-յարաբերութիւնների մէջև հաստատուն կուսան է շահել հոգ…ին փոխարինութիւնների անիծված թէօրիան, այն օրվանից ի վեր, որ նոր շահաստանների նուաճումը նկատվել է գործնական-ռէալական քաղաքականութիւն, նրանից ի վեր մութ ամպերը պատել են փոքրիկ ու ճընշված ազգերի յոյսի և հնարաւորութիւնների հօրիզոնը։ Եւ Եգիպտոսի գրաւումը իբրև մի օղակ այդ գիւայրին քաղաքականութեան՝ ներկայացնում է յոյժ հետաքրքրական երևոյթներ։ Վերջին 100 տարվայ ընթացքում նրա քաղաքական եսէջները աւելի կամ պակաս մերձաւորութեամբ շաղկապվել են արևելեան մեծազոյն հարցի ճակատագրի հետ, և ուրեմն այդ հանգամանքով նրա ուսումնասիրութիւնը կարող է ունենալ որոշ այժմէական հետաքրքրութիւն։

Լօնդօն Արշակ Սաֆրաստեան

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

5 փետրվ.

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Նէմանի և Վիսլայի միջև գտնվող զօրաճակատում կռիւները [illegible] փետրվ. 4-ին շարունակվեցին. անհամեմատ լարված բնոյթ ստացան նրանք Աւգուստովօյի շրջանում և Սերպց-Պլօնսկ ճանապարհներին։ Վիսլայի ձախ ափում ռազմական ընդհարումներ չեղան։

Կարպատներում մենք վանեցինք աւստրիացիների մի շարք յամառ յարձակումները Սվիդնիկ—Վերին-Սան զօրաճակատում։ Կօզօվկայի, Տուխլայի, Սենեչուվի, Վիշկովի և Կլաուսէի շրջաններում, շարունակելով աջողութեամբ վանել գերմանացիների անընդհատ յարձակումները, մենք մի շարք աջող հակայարձակումներ գործեցինք։

Բուկովինայում մեր զօրամասերը ետ են քաշվել Պրուտից այս կողմը։

Ուժօկի մօտ մենք ցած գլորեցինք մի աէրօպլան, որի մէջ կային 2 գերմանացի և 1 աւստրիացի։ Մի ուրիշ աէրօպլան մենք ցած իջեցրինք, երբ նա կամենում էր թռիչք կատարել Պրեբէմիշլից. նրա մէջ միայն աւստրիացիներ էին։

Մեր զօրաճակատում երևացել են շատ լանդշտուրմիստներ և այն դաշտային զօրամասերը, որոնք խաղաղ ժամանակ գտնվում են Էլզաս-Լօթարինգիայում, որոնք մինչև այժմ գործում էին արևմտեան զօրաճակատում։

Տուխլից դէպի հարաւ-արևելք աւստրիական մի գումարտակ խիզախ գրոհով ճեղքեց մեր պահապան զօրախմբերի զօրագիծը, բայց և իսկոյն շրջապատվեց, և մեզ գերի ընկան 7 օֆիցեր և մօտ 400 զինուոր մի գնդացիրի հետ. մնացածները սրի քաշվեցին։

Կօզօվկի շրջանում մենք փետրվ. 3-ին նորից վանեցինք 5 յարձակում, որոնց ժամանակ մենք գնդացիրներ… ր կրակով ոչնչացրինք երկու գերմանական վաշտ։

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

5 փետրվարի

ՊԱՐԻԶ.— Պաշտօնական հաղորդակցութիւնը յայտնում է.

«Փետրվ. 3-ին, ց. ժամը 1 ու 30 ր. ֆրանսիական «Վիլ-դէ-Լիլ» շոգենաւը, որ Շէրբուրգից դիմում էր դէպի Դիւնկէրկ, նկատեց գերմանական № 16 ստորջրեայ նաւին։ Շոգենաւը փորձեց ազատվել, բայց ռազմանաւը հասաւ նրան և, թողնելով որ նաւաստինեը 10 նաւակով հեռանան, ջրասուզից շոգենաւը ռումբերով։ Շէրբուրգից ազմանաւը դիմեց արևելք։

«Ֆրանսիական զինւորական օդագնացները ռմբակոծեցին փետրվարի 2-ին Գիստալ-Օստենդէ շրջանը և աջողութեամբ վերադարձան։

«Շամպանում մենք մի գիշերվայ ընթացքում վանեցինք թշնամու 10 հակայարձակում։ Արգօններում ռազմական գործունէութիւնը սաստկացաւ։ Ֆուր-դէ-Պարիի մօտ գերմանացիների կարճ յարձակումը մենք վանեցինք, պատճառելով թշնամուն խոշոր կորուստներ և վերցնելով գերիներ»։

ԱՒՍՏՐՕ-ՍԵՐԲԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

5 փետրվարի

ՆԻՇ.—(Ուշացած)։ «Պրէսս-Բիւրօն» հաղորդում է. «Սերբիական զօրքը փետրվարի 2-ին գրաւեց Րանիշտէն։ Մեր առաջապահ գնդերը հասան Շէբատին, որ գրաւել են ալբանները. այն տեղ եղած սերբիական բերդապահ զօրամասը ազատվել է. նա հերոսական դիմադրութիւն է ցոյց տուել ալբաններին, շրջապատելով նրան մզկիթում։ Մեր այդ զօրամասը դրանից յետոյ գրաւեց Պակլիշը և Բօրսկիէն։ Լաբունիշչի մօտ կատաղի կռիւներից յետոյ մեր զօրքը ցրուցան արաւ ալբանական զօրամասին, որ փախաւ Պրիշկացի կողմը և հետապնդվում են մեր զօրքերից։ Դեբվէնտի ուղղութեամբ արշաւող ալբանները նահանջում են դէպի Մասսի և Կօրիտնիկ։ Հակառակորդի կորուստները չափազանց խոշոր են։ Այդ յարձակումը ղեկավարող Հասան-բէկը հազիւ ազատվեց փախուստով, ձիով անցնելով Դրինան։ Նրան ուղեկցում էին շատ ձիաւորներ, որոնց մեծ մասը, տեղացի բնակիչների ասելով, օտարազգիներ են. համարեա այդ բոլոր ձիաւորները խեղդվեցին։ «Օգտոսի, Զագրէչանի և Ռիբնիցայի միջև ընկած ամբողջ տարածութիւնից թշնամին վանվել է այդ օրում։ Օսիէքի շրջանում մեր զօրքը երէկ գրաւեց դիրքեր Ռիբնիցայի և Րայեսցի մօտ։ Կռիւը դադարեց երեկ. ժամը 6-ին։ Մեր զօրքերը գիշերն անցրին թշնամու դիրքերում։ Թշնամին մնաց Զափասամի դիրքերում։ Այսօր նրա շուրջ կռիւն վերսկսվեց»։

«Պրէսս-Բիւրօն» հաղորդում է փետրվ. 4-ին. «Երէկվայ օրը մեր զօրքը ետ մղեց ալբաններին իրանց դիրքերից։ Մենք գրաւեցինք Զափասամի մօտի խրամատները։ Մեր կողմից եղած սպանվածների և վիրաւորվածների թիւը պարզված չէ։ Թշնամու կորուստները շատ խոշոր են։ Կուրի դաշտում թշնամին թողել է շատ Թիւրքական և աւստրիական հրացաններ։ Մեր զօրքը շարունակում է հալածել թշնամուն»։

Բէլգրադից տեղեկացնում են, որ երէկ, կէսօրից յետոյ, թշնամին սկսեց ռմբակոծել քաղաքը ծանր Թնդանօթներից։ Վնասվեցին կառավարական և մասնաւոր շինութիւններ, սպանվեցին 8 և վիրաւորվեցին 8 խաղաղ բնակիչ։ Սերբիական արտիլէրիան ստիպեց թշնամուն դադարեցնել կրակը ցեր. ժամը 5-ի մօտերը։

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ՆՕՏԱՆ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

5 փետրվարի

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—Բեռլինից հաղորդում են, որ երէկ երեկոյեան գերմանական կառավարութիւնը յանձնեց Միացեալ Պետութիւնների դեսպանին իր պատասխան-նօտան Հիւսիսային ծովի նաւարկութեան առիթով։

Ամենից առաջ նօտան յայտնում է, որ գերմանական կառավարութիւնը կամենում է բարեկամական յարաբերութիւն պահպանել երկու կառավարութիւնների միջև։

Նօտայում մատնանշված է, որ Գերմանիան մինչև այժմ կատարում էր գոյութիւն ունեցող բոլոր միջազգային որոշումները ծովային պատերազմի նկատմամբ, մինչդեռ Անգլիան է, որ խախտել է բազմիցս այդ որոշումները։ Այն ժամանակ, երբ Գերմանիան թոյլ էր տալիս արտահանել կենսական մթերքներ Դանիայից Անգլիա, վերջինս ձգտում է սովամահութեան մատնել Գերմանիայի քաղաքացի ազգաբնակութեան, որի պատճառով էլ Գերմանիան վճռեց ամեն միջոցներով արգելք լինել ռազմի մթերքների ներմուծմանը ինչպէս Անգլիա, այնպէս և նրա դաշնակիցների երկիրները։ Եթէ չէզոք պետութիւնները դիմադրութիւն ցոյց տան Գերմանիայի այդ քայլին, այն դէպքում Գերմանիան կը փակէ, որքան այդ հնարաւոր է, զինուորական գծի մուտքը ականներով և կոչնչացնէ, վերցնելով պատասխանատւութիւնը իր վրայից, բոլոր թշնամի առևտրանաւերը, որոնք կերևան պատերազմագծում։

Գերմանիան պատրաստ է լրջօրէն քննելու ամերիկեան կառավարութեան հետ այն ամեն միջոցը, որպիսին կարող է ապահովել չէզոք նաւերի օրինական նաւագնացութիւնը պատերազմական գծում։

Նօտան յայտնում է, որ գերմանական ստորջրեայ նաւերի հրամանատարին առաջարկված է չը բռնանալ ամերիկեան առևտրանաւերի վրա, որոնք կերևան պատերազմագծում ռազմանաւերի ուղեկցութեամբ, այն պայմանով, եթէ այդ նաւերի վրա չի լինի ոչ մի կօնտրաբանդ, բայց գերմանական կառավարութիւնը շնորհակալ կը լինէր, եթէ ամերիկեան կառավարութիւնը խորհուրդ տայ իր առևտրանաւերին, մինչև դրօշակների հարցի կանօնաւորելը, խուսափել պատերազմական գծում երևալուց։

Նօտայի վերջում ցանկութիւն է յայտնված, որպէս զի Ամերիկան Գերմանիայի դէմ կռւող մեծ պետութիւնների համաձայնութեամբ կենսական մթերքներ ներմուծէ Գերմանիա։

ՀԱՄԱԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

4—5 փետրվարի

ԼՕՆԴՕՆ.—Առևտրական դեպարտամենտի «Լաբօր-Գազէտ» լրագիրը չափազանց բաւարար տեղեկութիւններ է հաղորդում բանւորների վրութեան մասին յունվար ամսում։

ՏՕԿԻՕ.—Մի քանի քաղաքական գործիչներ առաջարկեցին մինիստրներին հարց յարուցել Ամերիկայից Ֆիլիպպինը գնելու մասին, որի շնորհիւ բարենպաստ կերպով կը լուծվի գաղթականական հարցը, որ տարաձայնութեան առարկայ է դարձած Ամերիկայի և Եապօնիայի միջև։ Մատնանշվում է, որ գերմանական հարաւ-ովկեան գաղութները Եապօնիայի ձեռքով գրաւելուց յետոյ, Ֆիլիպպինի ռազմագիտական դրութիւնը կորցնում է իր նշանակութիւնը։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.— Վիէննայից պաշտօնապէս հաղորդում են, որ յարքունիս է գրաւվում նաև եգիպտացորենը։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ.—Երէկ ռիկստագում կայացաւ դռնփակ նիստ։ Արտաքին գործերի մինիստրը ուրուագծեց արդի դրութիւնը և հաղորդեց այն նօտայի բովանդակութիւնը,

---

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱԿԱԿԻ ԾԵՐԵԹԵԼԻԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ

(Բառացի թարգմանութիւն)

I

Դու, իմ լուսատտիկս, ինչու թռչում ես
կամաց-կամաց։
Քո լոյսը հեռուից ինձ այրեց ու թուլացրեց,
Լոյս ես տալի և լաւ ես, թէև ինձ համար
անօգուտ ես.
Կուզէի շալակս առնել քեզ հաճութեամբ,
այն ինչ ուրիշի ապրանքն ես։
Մետաքսի թիթեռը, մեղրաճանճն ու
տզրուկը, որ
Քեզանից օգտակարներ են, քեզ մատաղ
լինեն.
Տզրուկը բուժիչ է, բայց մի փոքր հոտած է,
Քաղցած միջոցին արեան թշնամի է, երբ
կշտացաւ՝ արբած է։
Ուրեմն ինչ կանեմ տզրուկը. նա սիրտս
թուլացրեց.
Դարձեալ դու, դարձեալ դու, իմ լուսատտիկս։
Երկրորդը մեզ համար շինում է մեղր ու
մոմ և այդպէս
Օգուտ է տալիս, բայց խայթելով ուռցնում
է մեր երեսն ու ձեռները։
Ուրեմն ինչ կանեմ մեղրաճանճը՝ խայթող
ու ցաւ պատճառող.
Դարձեալ լուսատտիկ, նա է, որ անվնաս է։
Երրորդը մեզ հագցնում է. նա հանգիստ
է և անվնաս,
Սակայն իր յիմարութեամբ ինքն իրան
խեղդում է բոժոժի մէջ։
Ուրեմն ինչ կանեմ թիթեռնիկն անմիտ
ինքնասպան
Եւ ի՛նչպէս չը գերադասեմ նրանից էլ
լուսատտիկին։
Դու, իմ լուսատտիկս, ուր ես թռչում
կամաց-կամաց.
Ես եմ քո հաւատարիմդ, ուրիշները կը
խաբեն քեզ։
Կարեկցում եմ քեզ, լաւ ես, բայց, աւաղ ուրիշի ապրանք ես.
Ուրիշներին մթութեան մէջ էլ լոյս ես տալի, իսկ ինձ համար ցերեկն էլ անօգուտ ես.
Արդեօք ումից ես քաշվում. դէպի ինձ
նոյնպէս թռիր,
Լուսաւորիր ինձ, իմ աղջամուղջն էլ պայծառացրու։

II

ՄԻ ՀՆՏԱՄՏԻՐ

Մի հնտամտիր ինձ կոյսիս, ով երիտասարդ.
Մի ասիր՝ «սիրիր ինձ»։
Նախ ցոյց տուր հերոսութիւնդ,
Որ աշխարհ երանի տայ քեզ.
Ճնշված եղբայրներիդ օգնիր,
Կեանքդ դառնացրու
Եւ յետոյ գեղեցկութիւնս
Գործածիր իբրև սպեղանի։

III

Ով անձս, բաղդ չէ վիճակված քեզ.
Ով տաւիղս, աշխոյժով չես նուագում.
Ով սիրտս, քաղցրութեամբ չես բաբախում.
Քանի որ սիրեցեալս թշնամի է ինձ։
Սրտիս մէջ է շարունակ դժոխք տիրում.
Երբ միայնակ եմ, գլուխս նման է մահամերձի.
Երբ ամբոխի մէջ եմ, զոռով թախպ ամպերս քշում եմ,
Որպէսզի չասեն իմ մասին՝ «ի՛նչ տղորմելի է»։
Տանջանքներս վերջ չունեն.
Ոչ ոք եղբայրաբար ձեռք չի մեկնում ինձ,
Նկատում եմ շարբաթիս մէջ լեղի և վարդիս մէջ օձ,
Այս պատճառով դժգոհ եմ և անիծում եմ
այս աշխարհը,
Որի շնորհիւ խառնվեցին ճանապարհներս։
Էլ ինչ բանի եմ սպասում. ժամն է հասել, որ հանգչի յոյսս.
Ի՞նչ օգուտ, թէկուզ այժմ այցելի ինձ
բաղդը.
Այրված եմ, ինչպէս դու.
Ահ, Աստուած, ինչ վաղաժամ ծերացայ,
Ուստ մեկնել եմ գերեզմանի կողմը.
Ուժասպառ եղայ, հանգաւ ցնորամիտ
աշխոյժս,
Տրամութեանս մէջ խնդում եմ ինձ վրա
Եւ աղերսում եմ Աստուծուն՝ Աստուած,
տուր ինձ իրաւունք
Արժանանալու որ քնեմ գերեզմանի մէջ.
Գերադասելի է, որ մարդ բոլորովին անհետանայ, քանի որ նա փուչի է.
Այս տանջանքից գերեզմանի մէջ պաշտպանվեմ,
Որ սիրտս հոգով ծածկվի։
Գուցէ այն ժամանակ սիրեցեալս այն
կողմ անցկենայ
Եւ գերեզմանիս վրա արցունքներ թափէ,
Որ ուրիշներն ասեն՝ «տեսէք ինչ վշտացած է»։

IV

Փոխվեց աշխահս.
Անիւը հակառակ է պտտվում,
Էշը վարդն է երգում,
Սոխակը էշի նման է զռում։
Ձմեռը շոգն է մեզ նեղում,
Ամառը ձմեռ է գալի,
Հայը սուր է վերցրել,
Իսկ վրացին հայ դավթար։
Գողերը դատաւոր են դառել,
Արդարներին շղթայակապ են անում,
Եւ աշխարհի թշնամի ցուղան
Ծաղրում է հայրենիքի զաւակին։
Ցեմարներն ու անզգաջները
Ասելօքների գլխաւորներն են.
Թող ոչնչանայ այսպիսի ժամանակը.
Էլ ինչու է ուշանում։

Գ. Բ.

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՏՆՏԵՍԱ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՓՈԽ-ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Քննական տեսութիւն)

VI

Մեր քննական ակնարկները՝ Գերմանիայի գաղութային ձգտումների մասին Մերձաւոր Արևելքում աւելի կը հիմնաւորվէին, եթէ մենք մի քանի փաստական տուեալներով թւենք այստեղ այն կօնկրէտ արդիւնքները, այն տնտեսական արժէքները, որոնց հասել է Գերմանիան և կամ հասնելու ապահով շահեր և փայլուն հեռանկարներ ունէր նա։

Մենք ասացինք դեռ գրուածքիս սկզբում, որ Գերմանիայի երկաթուղային ձեռնարկութիւնները հիմք դրին նրա գաղութային բազմակողմանի քաղաքականութեան Թիւրքիայում։ Նրանք գրաւեցին իրանց ետևից մայր երկրից և ձեռնարկու ու աշխատող ոյժերի մեծաքանակ խմբեր, և տնտեսա-արդիւնաբերական արժէքներ ու ձեռնարկութիւններ և ընդարձակեցին ներմուծական ու արտահանական շուկաների շրջանակները Գերմանիայի առաջ։ Եթէ մենք ներկայ կապակցութեան մէջ մի կողմ թողնենք գերմանական կապիտալի շահագործութեան ուրիշ բնագավառները օսմանեան պետութեան մէջ և բաւականանք միայն այն շրջաններով, որոնց միջոցով կարող անցնում են երկաթուղիները, դարձեալ բաւական կը լինեն՝ գերմանական շահերի պատկառելի չափերը ցոյց տալու համար։

Հէնց իրանց՝ երկաթուղային գծերի կառուցումն ու շահեցումը պայմանաւորում էին հսկայական կապիտալի գործադրութիւնը Փոքր Ասիայում։ Այդ կողմից գերմանական երկաթուղիները անպայման գերազանցում էին միւս օտարներին Թիւրքիայում։ Այսպէս օրինակ Անատոլիայի երկաթուղային ընկերութեան կառուցած գծերի ցանցի տարածութիւնը կազմում էր 1031,2 կիլօմետր, իսկ ակցիօներական կապիտալը՝ 135 միլիօն ֆրանկ։ Բաղդադի երկաթուղային ընկերութեանը՝ 1640 կիլօմետր և 281 միլիօն ֆրանկ կապիտալ *)։ Դրամագլուխ է դա, որի շահագործութիւնը ոչ մի բնակի և ոչ անգամ նուազ արդիւնքի ենթակայ չէ, որովհետև ըստ պայմանագրի Թիւրք կառավարութիւնը պարտաւոր է ընկերութիւնների զուտ արդիւնքը մինչև որոշ աստիճան ապահովել։ Դրամագլուխ է դա, ասում ենք, որ իր միւս բոլոր օգուտներից զատ՝ 5—6% միջատական դիվիդենտներ է տալիս։

Անատոլիայի երկաթուղային ընկերութեան զուտ արդիւնքը աճել է 16 տարվայ (1895—1911 թ.թ.) ընթացքում 66,80%-ով, 2.429,653 ֆրանկից հասնելով 4.047,775 ֆրանկի, իսկ Բաղդադի երկաթուղային ընկերութեանը՝ իբրև համեմատաբար աւելի նոր ձեռնարկութեան՝ աճել է 5 տարվայ (1904—1909 թ.թ.) ընթացքում մօտ 50%, 783,117 ֆրանկից հասնելով 1.161,065 ֆրանկի։

Թէ ինչպիսի հսկայական չափերով են բարձրացրել գերմանական երկաթուղիները հաղորդակցութեան ընկած ու լետամնաց վիճակը Թիւրքիայում, դա երևում է պարզօրէն հետևեալ թւերից։ Անատոլիայի երկաթուղով, միայն Հայդարփաշա-Անգօրա գծի վրա, մարդկանց հաղորդակցութիւնը աճել է 11 տարվայ (1900—1911 թ.) ընթացքում 140%-ով, 1,125,952 հոգուց (1900 թ.) հասնելով 2.709,276 հոգու (1911 թ.)։ Աւելի մեծ քանակով աճել է նոյն գծի վրա ապրանքների տեղափոխութիւնը, հասնելով մօտ 347,30%-ի 19 տարվայ ընթացքում, 94.286,183 t (տակառից) բարձրանալով մինչև 421.709,180 t (1893—1911 թւականներին)։ Իսկ այդ բոլորի (մարդատար և ապրանքատար գնացքների) ընդհանուր եկամուտը (brutto) աճել է նոյն թւականներին և նոյն գծի վրա աւելի քան 142%, 4.077,547 ֆրանկից (1893 թ.) հասնելով մինչև 9.885,948 ֆր. (1911 թ.), իսկ իւրաքանչիւր կիլօմետրի վրա 7054 ֆր.-ից 17,104 ֆրանկի։

Սակայն Deutsche Bank-ի ֆինանսիստները չեն բաւականացել միայն իրանց երկաթուղիների առատ վաստակով։ Երկաթուղիները բազմիս են պատրաստել և դի-

*) Թիւրք համար՝ այստեղ և ստորև, տես Հերման Շմիդտի մեզ արդէն յայտնի աշխատութիւնը։ Անգլ. և ֆրանսիական ընկերութիւնների երկաթուղիները շատ համեստ տեղ են բռնում գերմանականի համեմատութեամբ։ Այսպէս օրինակ՝ անգլիական Զմիւռնիա-Կասաբա գծի տարածութիւնը հաւասար է 266 կիլօմետրի, 800,000 Թիւրքական ոսկի դրամագլխով։ Իսկ ֆրանսիական Դամասկօ-Հաուրան երկաթուղագիծը ունի 438 կիլօմետր տարածութիւն, որի համար ընկերութեան ակցիօներական կապիտալը եղել է միայն 10 միլիօն ֆրանկ։

[illegible]

անխտիր։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Մինիստրների խորհուրդը թոյլատրեց տալ անուանական ընկալագրերով այն ապրանքները, որոնք մնացել են երկաթուղային ճանապարհին զօրահանութեան յայտարարութեան պատճառով, չը պահանջելով ընկալագրերի դուբլիկատները։

Բուլղարական գործակալութիւնը հաղորդում է, որ գերագոյն սանիտարական խորհրդի որոշմամբ Գերմանիան յայտարարուած է խոլերայից անվարակ։

ԼՕՆԴՕՆ.—Գարիբալդին մեկնեց Ֆրանսիա։ Մեկնելիս նա յայտնեց, որ շատ գոհ է այցելութեան հետեւանքներից։

ՄՕՍԿՎԱ.—Նահանգական զեմստվային ժողովը 6000 ռ. յատկացրեց գիւղերում պատերազմի մասին դասախօսութիւններ կազմակերպելու համար։

ՏՕԿԻՕ.—Չին ուսանողները քաղաքական միտինգներ են կայացնում Եապոնիայի առաջադրած պահանջների դէմ։

ՑԱՐՍԿՕԷ-ՍԵԼՕ.—Այսօր ժ. 1-ին Ալէքսանդրեան պալատում բաղդ ունեցաւ ներկայանալ Նորին Մեծութեանը անգլիական գեներալ Պէջժէտը դեսպան Բէնկէնդօրֆի հետ երկուսն էլ հրաւիրվեցին նախաճաշի Նորին Մեծութիւնների մօտ։

ՆԻՇ.—70 տարեկան հասակում վախճանվեց Լոնդոնի կոնֆերենցիայում Սերբիայի պատուիրակ, մինիստրների խորհրդի նախկին նախագահ և գիտութեանց ճեմարանի նախագահ Ստոյան Նովակովիչը, որ առաջադիմականների կուսակցութեան պարագլուխն էր և հռչակ էր ձեռք բերել իբրև պատմագէտ և լեզուագէտ։ Հանգուցեալը վարել է դեսպանի պաշտօն Կ. Պոլսում, Պարիզում և Պետրօգրադում։

ժեշտ միջոցներ իտալական նաւագնացութիւնն ապահովելու համար»։

◆ «Դէյլի Նիւսի» Մադրիդի թղթակիցը պնդում է, որ սպանական կառավարութիւնը ներկայացրեց Բեռլինում բողոքի նօտա, ինչպիսին արդէն ներկայացրել է իտալական կառավարութիւնը։

◆ «Ռոտ. Կուրանտ» լրագիրը հաղորդում է, որ իբր մսի պակասութեան պատճառով, Գերմանիայի Ռէյնի նահանգներում կերակրի մէջ գործ է ածվում շան միս։

◆ Վարշավայի գեներալ-նահանգապետին փոխադրվեց Պետրօգրադից մի միլիօն ռուբլի նպաստ յօգուտ պատերազմից վնասվածների։

◆ Գերմանիան կը սկսէ անգլիական ծովափերի պաշարումը փետրվարի 18-ից։ Ամբողջ Գերմանիան լարված սպասողական դրութեան մէջ է։

◆ Պետրօգրադում տեղեկութիւն է ստացվել, որ Մաքսիմ Կովալեվսկին ազատվել է աւստրիական գերութիւնից և մեկնել Ռուսաստան։

◆ Բէլգիական թագուհին այս օրերս այցելել է Իպրի մօտի դիրքերը, չը նայած թշնամու ուժեղ կրակին։

◆ Պարիզից հաղորդում են, որ բէլգիական օդաչուները ռումբեր են նետել Կիլի աէրօդրոմի վրա։

◆ Վարշավայից ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, գերմանացիները դատարկել են Պետրօկովը, որովհետև այնտեղ համաճարակ հիւանդութիւնները մեծ նուաճումներ են անում։

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԻ ՆՊԱՏԱԿԸ ԱՅՍ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ

Գերմանական «Դի Պօստը» քննում է եւրոպական պատերազմի նպատակը և գալիս է այն եզրակացութեան, որ պատերազմը լուծում է «հզօրութեան» մասին եղած վէճը։

«Այս պատերազմով գերմանացիները պէտք է ապացուցեն, որ Գերմանիան ուժեղ է աւելի, քան ենթադրում են թշնամիները։ Գերմանացիները այնքան ուժեղ են, որ չեն բաւականանում միայն յաղթութիւններով, այլ և կը ստիպեն թշնամիներին այնպէս, որ կորչի նրանց հաւասը՝ «խաղաղութիւնը խախտել»։

Լրագիրը վաղօրօք գոչում է՝ «վայ յաղթուածներին» և անխիղճ պահանջներով սպառնում է անգլիացիներին, ռուսներին և ֆրանսիացիներին, որովհետև Գերմանիայի առաջին նպատակը հանդիսանում է վախ ներշնչել թշնամիներին Գերմանիայի «հզօր կամքի» հանդէպ։

«Երկրորդ նպատակը հանդիսանում է երկրի սահմանների ընդարձակումը, որը պահանջում է և տնտեսական զարգացումը և ռազմական հզօրութիւնը։ Դրամական հաւաքում այլևս արդէն չի բաւարարում Գերմանիային, ինչպէս 44 տարի առաջ։

«Գերմանիան ցանկանում է հողեր ձեռք բերել, բայց ոչ նրա թշնամաբար տրամադրված ժողովրդի հետ միասին, որ նրանք դառնան իրաւահաւասար անդամներ։

«Այդ նպատակին հասնելու համար հարկաւոր է ներքին գաղթականութիւն ստեղծել այդ հողերում բնակեցնելու համար, ինչպէս այդ աջողութեամբ արվեց Պօզնանում, և հարկադրել թշնամի ու օտար ազգաբնակութեան գաղթելու, որպէսզի նրանց հողում ապրեն ազնիւ Միխէլները։

«Դժուար է փոխել քաղաքների ազգաբնակութեան կազմը, սակայն, այստեղ էլ հնարաւոր է աջողութիւնը։

«Մեր յօդուածի նպատակն այն է,—վերջացնում է լրագիրը,—որ յիշեցնենք այն մասին, թէ մեզ հարկաւոր են մեծ հողեր, իսկ թէ ինչպէս կը վարվենք թշնամի ազգաբնակութիւնից ազատվելու համար,—այդ հարցը կը քննենք յետոյ»։

գի մուտքը Թաւրիզ, սակայն գահաժառանգը սոսկ մի պալատից կանցնէ միւսը, որ գտնվում է մայրաքաղաքից 7 վերստ հեռաւորութեան վրա։ Իսկ Թաւրիզ մտնելու ճիշդ ժամանակը պարզված չէ։ Ճանապարհորդութիւնը ձգձգվում է վատ ճանապարհների պատճառով։

Սպասվում է կաբինէտի մասնաւոր փոփոխութիւն։ Մինիստրների խորհրդի նախագահ մնում է Մուսթաֆա-ուլ-Մէմալիքը, արտաքին գործերի մինիստրի պաշտօնակատար Ալա-ուս-Սալթանէն։ Քաղաքականութեան ընդհանուր ղեկավարութիւնը մնալու է նախկին պրեմիերի ձեռքում, որ կողմնակից է չէզոքութեան։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՍՕՖԻԱՅՈՒՄ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

5 փետրվ.

ՍՕՖԻԱ.—Պայթումի պատճառով պաշտօնանկ են եղած գաղտնի ոստիկանութեան պետը և մի քանի այլ ոստիկաններ։

(Լրագիրներից)

◆ Բուխարէստից տեղեկացնում են, որ «Դիմին-Լատց» լրագրի տեղեկութիւնների համաձայն, Սօֆիայում կասկածում են, որ մահափորձի կազմակերպութեան մէջ խառն են Րադօսլավովի քաղաքականութեանը թշնամաբար տրամադրված օֆիցէրները։

◆ «Р. В.»-ին հաղորդում են Սօֆիայից պայթումի առիթով. «Կազինոյի դռներում երևաց մի դիմակ, որ ներկայացնում էր մահը, համանման շորերով։ Չը նայած որ կարգադրիչները ներս հրաւիրեցին նրան, դիմակը դահլիճ չը կամեցաւ մտնել և շտապով անյայտացաւ։ Քառորդ ժամ յետոյ լսվեց խլացուցիչ պայթում. պայթեց պատուհանագային մի ռումբ, որ դրված էր առաջուց դրսի կողմից դռան մի անցքի մէջ»։

◆ Բուլղարական քաղաքական շրջաններում այն կարծիքն է տիրում, որ եթէ Ռադօսլավովի կաբինէտը չը հրաժարվի իշխանութիւնից, Բուլղարիայում կարող են առաջ գալ լուրջ դէպքեր, որոնց իսկ թէ մասնակցէ և զօրքը։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

5 փետրվ.

ԹԵՀՐԱՆ.—Տեղեկութիւն է ստացվել մեր հիւպատոսարանի Խոյ վերադառնալու մասին։ Մեր զօրքերի դէպի Ատրպատական կատարած առաջխաղաց շարժման հետ զուգընթաց Խոյի ազգաբնակութիւնը հիւպատոսին ցոյց տուեց հանդիսաւոր ընդունելութիւն։

Այսօր նշանակված է շահի գահաժառանգի մուտքը Թաւրիզ...

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՑՕԳՈՒՏ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ

(Նամակ «Մշակի» խմբագրութեան)

Գուդաուտ, 23 յունվարի

Այսօրվայ պօստով հայ փախստականների օգտին Գուդաուտում և Թերսողա գիւղում հաւաքված 5 ծանրոց հագուստները ճանապարհեցինք Թիֆլիս պ. Սամսոն Ցարութիւնեանին. խնդրում ենք ստանալ ծանրոցները և յանձնել Հայ Նպաստամատոյց Ընկերութեան վարչութեանը, նպատակին ծառայեցնելու համար. այս մասին գրված է նաև պ. Սամսոն Ցարութիւնեանին։ Բացի այս՝ ձեր հասցէին այսօր փոխադրում ենք վերոյիշեալ տեղերից հանգանակված 400 ռ. փող, որից խնդրում ենք 300 ռ. յանձնէք Հայ Նպաստամատոյց Ընկերութեան յօգուտ հայ փախստականների, իսկ 100 ռ. Բիւրօյին՝ յօգուտ հայ կամաւորների։

Այնուհետև խոնարհաբար խնդրում ենք Թիֆլիսի հայ, ռուս և վրացի թերթերում հրատարակութեան տալ, ի միւթթութիւն տեղիս հայ, յոյն, աբխազ, ռուս և վրացի ազգաբնակութեան՝ հետեւեալ հաշիւը։

Նախագահ հանգ. մարմնի Ս. Ցակոբեան

Քարտուղար՝ Ա. Մուրադեան

Երէկ մենք հաղորդեցինք, որ Պօղոս փաշա Նուպար հեռագրել է Մեսրոպ եպիսկոպոսին յանձնել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին իր ուղարկած 20,000 ռ. գումարից 10,000 ռուբլին։ Այս տեղեկութիւնը սխալ կերպով է բացատրված։ Նուպար փաշան ուղարկել է նորից 10,000 ռ. Կաթողիկոսին հասցնելու համար, միևնոյն ժամանակ յայտնել է Մեսրոպ եպիսկոպոսին իր ուղարկած 20,000 ռ. գումարի գործադրութեան մասին վարվել համաձայն Վեհ. Կաթողիկոսի հրահանգների։

Այս ամենը երեւում է հետևեալ հեռագրից, որ Պօղոս փաշա Նուպարը ուղարկել է Կահիրէից Հ. Առաքելեանին.

Կահիրէ, 15/2 փետրվարի

Ուղարկեցինք Վեհ. Կաթողիկոսին 10,000 ռուբլի և հեռագրեցինք Մեսրոպ եպիսկոպոսին վարվել նախորդ ուղարկած 20,000 ռուբլու գործադրութեան վերաբերմամբ ըստ ամենայնի համաձայն Կաթողիկոսի հրահանգների։ Նուպար

Համաձայն այս հեռագրի, Նուպար-փաշայի Մեսրոպ եպիսկոպոսին ուղարկած 20 հազար ռուբլին ևս պէտք է ծախսվի համաձայն Վեհ. Կաթողիկոսի կարգադրութեան։ Ուրեմն Եգիպտոսի հայերի կողմից ուղարկված է 30,000 ռուբլի, որի գործադրութիւնը ամբողջովին թողնված է Կաթողիկոսի բարեհայեցողութեան։ Այդպիսով Թիֆլիսի Հայոց Կենտր. Կոմիտէտը ոչ թէ միայն Կաթողիկոսի վերջին կոնդակի զօրութեամբ, այլ և նուիրատուի ցանկութեամբ պարտաւոր է ոչ միայն 10,000 ռ., այլ և նախկին ստացված 20,000 ռ. ուղարկել Վեհ. Կաթողիկոսին։

ՀԱՅ ՆՊԱՍՏԱՄԱՏՈՅՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հայ փախստականների տնտեսական դրութեան ուսումնասիրութիւնը

«Մշակի» № 25-ում տպված էր արդէն, որ Հայ Նպաստամատոյց Ընկերութեան վարչութեան հերթական նիստում ընդունվել էր այն ծրագիրը, որ յատուկ յանձնաժողովը կազմել էր նպատակ դնելով անմիջապէս ձեռնարկել մանրամասն և բազմակողմանի մի ուսումնասիրութեան՝ վերաբերեալ Անդրկովկասում ներկայումս գտնվող մօտ 80,000 հայ փախստականների տնտեսական վիճակին։

Ի նկատի ունենալով որ յանձնաժողովի կազմած ծրագիրը վերաբերում է հայ փախստականների իրանց հայրենիքում բաղդի կարգաւորմանը և ընդգրկում է նրանց տնտեսական դրութեան գլխաւոր կողմերը, առաջ ենք բերում այդ զեկուցման մէջ շօշափված գլխաւոր կէտերը, դարձնելով դրա վրա հայ հասարակութեան առանձին ուշադրութիւնը։

Զեկուցումն Հայ Նպաստամատոյց Ընկերութեան վարչութեանը

Ի նկատի ունենալով որ հայ փախստականների մեծագոյն մասը ներկայումս միայն ժամանակաւորապէս տեղաւորված է Երեւանի նահանգի Սուրմալուի, Էջմիածնի, Երեւանի, Նոր-Բայազէտի և Հին-Նախիջեւանի գաւառների հայ գիւղերում և որ այդ գաւառների կենտրոններում գոյութիւն ունեն փախստականներին օգնող յատուկ յանձնաժողովներ (կոմիտէտներ), որոնց ձեռքում գտնվում են հայ փախստականներին վերաբերող մի շարք փաստացի տուեալներ, յանձնաժողովս եկաւ այն եզրակացութեան, որ Նպաստամատոյցի կողմից ուղարկվող ներկայացուցիչները պարտական են այցելել.

ա) Էջմիածին, Երևան, Իգդիր, Նոր-Բայազէտ, Հ.-Նախիջևան, Ջուլֆա և Շահթախտ՝ ստանալու տեղական կոմիտէտներից այն նիւթերն ու տուեալները, որոնք այս կամ այն կողմով կարող են պարզել փախստականների տնտեսական վիճակը։

բ) Աշխատել նոյն կենտրոններում տեսակցել հենց իրանց՝ հայ փախստականների հետ, ժողովելու անմիջապէս նրանցից հարկաւոր տուեալներ։

Նպաստամատոյցի լիազօրները ժողվելու են հետևեալ տեղեկութիւնները.

1) Ո՞ր տեղերից են եկել փախստականները (գիւղ, շրջան և այլն)։

2) Ո՞րքան տղամարդիկ կան այդ ընտանիքներում, որոնք կը ցանկանային առաջին հնարաւորութեան դէպքում նորից հայրենիք վերադառնալ՝ վերաշինելու իրանց տնտեսութիւնները և պարապելու երկրագործութեամբ։

3) Ունէ՞ին արդեօք փախստականները աշնանացանքս կամ վար. եթէ այո՝ որքան և ի՞նչ։

4) Ունէ՞ին արդեօք սերմացու, ինչքան և ինչ տեսակից. եթէ այո՝ ո՞ւր է այդ պաշարը. մնում է, թալանվա՞ծ է, եթէ այո՝ որքան է նրա քանակը, գարնանացանի սերմացուի պահանջը ինչքան է։

5) Ունելու համար, մինչև առաջիկայ հունձը, որքան մթերք—հաց, ալիւր, գարի, խոտ, դարման—է հարկաւոր։

6) Ունէ՞ին արդեօք տաւար՝ լծկան և կթան. ինչ եղան նրանք. որքան է ծախված, յափշտակված, սատկած և ինչքան է լինելու դրանց կարիքը առաջիկայ գարնանը՝ եթէ փախստականներին հնար լինի հայրենիք ուղարկել գիւղատնտեսութեամբ պարապելու։

7) Անդրկովկասի ո՞ր վայրից կարելի է (Երեւանի նահանգում կամ գուցէ Ղարսկաստանում) ձեռք բերել սերմացու—գարի, ցորեն, կորեկ, եգիպտացորեն, կարտոֆիլ և այլն—և քանիսո՞վ։

8) Ո՞րտեղից կարելի է ձեռք բերել լծկաններ, կթաններ, ինչքան և քանիսով։

9) Ի՞նչ կը նստի դրանց փոխադրութիւնը զնման տեղից մինչև փախստականների հայրենիք։

10) Ունէ՞ն արդեօք սայլեր, արօրներ, գութաններ, փոցխեր, չուալներ և ընդհանրապէս երկրագործական ամենաանհրաժեշտ իրեղենները. եթէ կան, ինչքան են, եթէ ոչ՝ որն է դրանցից անհրաժեշտը, ինչ քանակով պէտք է գնել կամ գուցէ և տեղումը կարելի է շինել տալ։

11) Ի՞նչ դրութեան մէջ են փախստա-

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ «Р. В.»-ին հաղորդում են Կօպէնհագէնից. «Այն նօտան, որ ներկայացրեց Բեռլինում իտալական կառավարութիւնը, յայտնում է, որ Իտալիայի չէզոքութիւնը կախված է բաւականաչափ նրանից, թէ որքան զիջումներ կանէ Գերմանիան չէզոք նաւարկութեան հարցում։ Իտալական կառավարութիւնը յայտնում է, որ իրան է վերապահում գործողութեան ազատութիւն և հնարաւոր լուրջ հետևանքների պատասխանատուութիւնը ձգում է Գերմանիայի վրա և միաժամանակ պաշարման յայտարարութեան հետ միասին ձեռք կանէ անհրաժեշտ միջոցներ

...

ութիւն տալու արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնների համար Փոքր-Ասիայի խուլ անկիւններում։ Անատոլիական երկաթուղային ընկերութիւնը իր ձեռքն է կենտրոնացրել ընդարձակ տափաստաններ արգասաւորելու և շահագործելու համար։ Այսպէս օրինակ թիւրք կառավարութեան յանձնարարութեամբ և հաշւին ընկերութիւնը ոռոգել է 50,000 հեկտար մի հսկայական տարածութիւն այն պայմանով, որ ինքը կառավարէ և շահեցնէ։ Նոյն ընկերութիւնը կեանքի է կոչել «Anatolische Industrie- und Handelsgesellschaft» («Անատոլիական արդիւնաբերա-առևտրական ընկերութիւն») անունով ձեռնարկութիւնը, 500,000 մարկ հիմնական դրամագլխով, որի կենտրոնը գտնվում է Ադանայում։ Այնուհետև յիշելու է յայտնի բամբակագործարանային ընկերութիւնը («Deutsch-Levantinische Baumwollgesellschaft»), 700,000 մարկ հիմնական կապիտալով, որի բաժանմունքները գտնվում են Զմիւռնիայում և Ադանայում։ Առհասարակ գերմանական ընկերութիւնները առանձին ուշադրութեամբ են խնամում բամբակի կուլտուրան Թիւրքիայում, գիտակցելով ապագայ այն մեծ օգուտները, որ ժպտում էին նրանց անտէր եկրի անբաւ հարստութիւնները։ Զմիւռնիայի շրջակայքը և մանաւանդ Կիլիկիան բաց էին առնում նրանց առաջ բամբակագործութեան մեծ չափերի նախանձելի հեռանկարներ։ Եւ իրաւ՝ Կիլիկիան, ըստ իր կլիմայի և բերրիութեան այդ փոքրիկ Եգիպտոսը, բամբակի արտադրութեամբ համարվում է ամենանշանաւոր կենտրոնը Թիւրքիայում, որի քանակական չափի մասին կարելի է մօտաւոր գաղափար կազմել հետևեալ թւերից.

1904/5 թ.	1905/6 թ.	1906/7 թ.	1907/8 թ.
45,500 հակ	50,600 հ.	56,000 հ.	64,000 հ.

1910 թ.	1911 թ.	1912 թ.
63,000 հ.	80,000 հ.	100,000 հ.

Եւ եթէ ի նկատի ունենանք, որ իւրաքանչիւր հակը (ballen) կշռում է 200 կիլոգրամ, նշանակում է միայն մի տարվայ մէջ, 1912 թ., Կիլիկիան արտադրել է 20.000,000 կիլօգրամ բամբակ։ Բայց գերմանական բամբակագործական ընկերութիւնը հաւատացած է, որ Կիլիկիայի դաշտավայրը կարող է ինտենզիվ կուլտուրայի միջոցով, նոյն իսկ առանց արուեստական ոռոգման, արտադրել տարեկան 100 միլիօն կիլօգրամ, ասել է՝ երկրի արգասաւորութեան ույժը հինգ անգամ բարձրացնել։

Կասկած չը կայ, որ Գերմանիայի երկաթուղային ձեռնարկութիւնները պիտի առաջացնէին նաև նրա առևտրական յարաբերութիւնների զարգացումը Թիւրքիայում։ Բոլոր մեծ պետութիւնների մէջ Գերմանիան իր առևտրական ներմուծումներով և արտահանումներով ամենայետին տեղն էր բռնում Թիւրքիայում մինչև ներկայ դարի սկզբները։ Բայց վերջին տասնամեակում նրա առաջադիմութիւնը եղել է անօրինակ, անցուցտ միւս պետութիւնների՝ ամենից առաջ Իտալիայի, Ռուսաստանի և Աւստրօ-Ունգարիայի ստորճանական յետ նահանջման գնով, որոնց առևտրական առաջադիմութիւնը, մանաւանդ առաջին երկուսինը, եղել է տատանումներով։

Վերջին տասնամեակում Գերմանիայի ներմուծական (Թիւրքիայից) և արտահանական (դէպի Թիւրքիա) առևտուրը եղել է այսպէս՝ Եւրոպական և Ասիական Թիւրքիայի հետ առանձին-առանձին (թւերը բերված են միլիոն մարկերով).

	Եւրոպական Թիւրքիա ներմուծում	Եւրոպական Թիւրքիա արտահանում	Ասիական Թիւրքիա ներմուծում	Ասիական Թիւրքիա արտահանում
1902 թ.	11,2 միլ. մարկ.	29,6 միլ. մ.	25,3 միլ. մ.	13,4 միլ. մ.
1903 »	10,5 »	35,5 »	27,1 »	14,6 »
1904 »	13,9 »	53,3 »	29,5 »	21,8 »
1905 »	16,49 »	49,4 »	35,5 »	21,4 »
1906 »	14,8 »	45,9 »	40,2 »	22,3 »
1907 »	17,1 »	53,2 »	38,0 »	28,3 »
1908 »	14,6 »	39,0 »	33,1 »	24,7 »
1909 »	22,0 »	54,6 »	35,2 »	24,1 »
1910 »	22,0 »	73,3 »	45,1 »	31,4 »
1911 »	22,7 »	75,3 »	47,3 »	37,2 »*)

*) Տես «Almanac de Gotha» հրատարակութեան համապատասխան տարիների հատորները՝ «Allemagne» վերնագրով բաժինները։

Ուշադրութիւն դարձրէք այս աղիւսակի երկու մասերի վրա առանձին-առանձին։ Գերմանական ներմուծումը Եւրոպական Թիւրքիայից աճել է տասն տարվայ ընթացքում մօտ 103%, իսկ արտահանութիւնը դէպի այնտեղ աճել է 160%։ Ասիական Թիւրքիայի վերաբերմամբ գերմանական ներմուծումը աճել է 88%, իսկ արտահանութիւնը՝ 184,60%։

Առաջին հայեացքից աչքի է ընկնում այն մեծ տարբերութիւնը, որ ունի գերմանական առևտուրը Թիւրքիայի եւրոպական և ասիական բաժիններում։ Գերմանիան աւելի արտահանում է Եւրոպական Թիւրքիան, քան ներմուծում է այստեղից։ Եւ ընդհակառակը. նա աւելի ներմուծում է Ասիական Թիւրքիայից, քան արտահանում է այնտեղ։ Նշանակում է՝ Գերմանիայի առևտուրը Եւրոպական և ասիական Թիւրքիայի հետ գտնվում է հակառակ յարաբերութեան մէջ։ Դա պէտք է բացատրել, մեր կարծիքով, նրանով, որ Եւրոպական Թիւրքիան, երբեւ իր կենցաղով և կուլտուրական մակարդակով փոքր ի շատէ եւրոպական կեանք վարող երկիր, աւելի շատ է սպառում ինդուստրիական արդիւնքներ՝ ներմուծված Գերմանիայից կամ առ հասարակ Եւրոպայից, քան Ասիական Թիւրքիան, որի համար պիտի տալ հակառակ բացատրութիւնը. վերջինը դեռ շատ է յետամնաց ու նահապետական իր կենցաղավարութեամբ, որպէսզի կարողանայ մեծ չափերով սպառող շուկայ դառնալ գերմանական (կամ առհասարակ եւրոպական) տեխնիկայի արդիւնքների)։ Բայց միւս կողմից նոյն Ասիական Թիւրքիան՝ իբրև բնական բերքերի (հում նիւթերի), երկրագործական արդիւնքների հարուստ շտեմարան՝ դարձել է մեծ արտահանական շուկայ գերմանացիների (և առհասարակ եւրոպացիների) առևտրի համար։

Սակայն Գերմանիայի առևտրական յարաբերութիւնը՝ Եւրոպական և Ասիական Թիւրքիայի հետ, թէ ներմուծումով և թէ արտահանումով, աճում է շատ արագ թռիչքներով, ինչպէս մենք տեսանք վերև տուեալներով։ Գերմանիայի արտաքին առևտուրը առհասարակ Թիւրքիայի հետ (եւրոպական և ասիական միասին վերցրած) աճել է նոյն տասն տարվայ (1902—1911 թ. թ.) ընթացքում. ներմուծումը՝ 92%-ով, արտահանութիւնը՝ 160%-ով։ Անշուշտ այդ աճման մէջ նկատվում են որոշ տարենական տատանումներ, մի հանգամանք, որ պայմանաւորված է արդիւնաբերական և առևտրական յարաբերութիւնների, ինչպէս և քաղաքական կեանքի կրած փոփոխութիւններով։ Բայց այդ աճման տեմպը եղել է հսկայական, անօրինակ, եթէ յարաբերական իմաստով պատկերացնենք մեզ տուեալը։

Որպէսզի առ ձեռն կոնկրէտ տուեալների համոզվենք մենք, որ Գերմանիայի առևտրական յարաբերութիւնը ևս Թիւրքիայի հետ եղել է նոյնքան աջող ու նուաճողական, որքան հետևողական ու յաղթական են եղել նրա թէ քաղաքական ազդեցութիւնները և թէ երկաթուղային-գաղութային քաղաքականութիւնը Փոքր-Ասիայում, համեմատենք բոլոր վեց մեծ պետութիւնների առևտրական յարաբերութիւնները Թիւրքիայում միմեանց հետ։ Այդ յարաբերութիւնների պլիւս (+) և մինուս (—) դասաւորութիւնը 14—15 տարիների (1895/6—1908/9 թ.-ների) ընթացքում եղել է այսպէս.

	Ներմուծում դէպի Թիւրքիա	Արտահանում Թիւրքիայից
Գերմանիա	+298,30%	+176,46%
Անգլիա	+27 00 »	—24,60 »
Ֆրանսիա	+42,00 »	—9,00 »
Ռուսաստան	+56 00 »	+52,00 »
Աւստրօ-Ունգարիա	—7,26 »	+30,00 »
Իտալիա	—31,40 »	—30,00 »

Զարմանալու պարզ ու պերճախօս են այս տոկոսական թւերը, որպէսզի երկար կոմենտարների կարիք զգան նրանք։ Գերմանական առևտրի արագ նուաճումների շնորհիւ դանդաղել կամ ետ է նահանջել միւս մեծ պետութիւնների առևտուրը Թիւրքիայի հետ, Գերմանական 298,30%-ի հանդէպ անգլիական ներմուծումը դէպի Թիւրքիա աճել է միայն 27%, իսկ արտահանութիւնը նոյնիսկ նուազել է 24,60%-ով։ Օսմանցիների հայրենիքը համարվում է մէկը համաշխարհային շուկաների այն կարևոր կէտերից, ուր գերմանական գերաճող արդիւնաբերութիւնը ունէր բոլոր տենդենցները ոչ միայն յարաբերաբար, այլ և բացարձակօրէն յաղթանակելու իր ամենամեծ մրցակցին՝ անգլ. արդիւնաբերութեան։

Այն Գերմանիան, որի առևտրական մասնակցութիւնը Թիւրքիայի արտաքին առևտրի ընդհանուր բալանսի մէջ չափազանց չնչին էր (90-ական թւականների կէսերին), ամենայետին տեղն էր բռնում բոլոր մեծ պետութիւնների մէջ, կարողացաւ մեր դարի առաջին տասնամեակում գերազանցել Ռուսաստանից (արտահանութեան մէջ) և Իտալիայից։ Իսկ Ֆրանսիայի և Աւստրօ-Ունգարիայի առևտրի թոյլ զարգացումը և անգամ ստորճանական նահանջը ցոյց է տալիս, որ կարճ ժամանակամիջոցում նրանք ևս պիտի տեղի տային գերմանացիների առևտրական առաջխաղացումներին Մերձաւոր Արևելքում։

Բ. Իշխանեան

կանների բնակարանները, կարելի է դրանց վերանորոգել և յարմարեցնել ապրելու համար և ինչ նիւթեղէններ պէտք է ձեռք բերել այդ նպատակով, ինչքան և որտեղից։

12) Ի՞նչ է մտածում անել այդ ուղղութեամբ էջմիածնի Կենտր. Կոմիտէտը։ Ցանկանում է նա արդեօք մասնակցել այդ գործին և ինչքան միջոցներ բաց կը թողնի նա այդ նպատակի համար։ Նոյնը իմանալ նաև տեղական միւս կոմիտէտներից։

13) Մատակարարական և անասունների մասին մանրամասն տեղեկութիւններ ժողովել Իգդիրում և Սարիղամիշում կորպուսի ինտենդանտական վարչութիւններից, Երևանի նահանգապետից, գաւառապետներից և կառավարչական ուրիշ հաստատութիւններից։

14) Հիմնել Իգդիրում, Հ.-Նախիջևանում, Ջուլֆայում, Երևանում, Վաղարշապատում, Կարսում և Կաղզուանում Նպաստամատոյց Ընկերութեան գործակալութիւններ մեծ մասամբ տեղական կոօպերատիվ, վարկային ընկերութիւնների վարչութեանց կից, որպէս տեղական մարմինների, որոնք մօտ են կանգնած երկրի տնտեսական վիճակին և

15) Այդ բոլոր խնդիրների շուրջը կատարել յատուկ ուսումնասիրութիւններ և ժողովելով ամենաստոյգ թւական տեղեկութիւններ, կազմել մի մանրամասն տեղեկագիր և ներկայացնել այն Նպաստամատոյցի վարչութեանը՝ ի քննութիւն և նրա ընդհանուր ժողովին՝ ի հաւանութիւն, ապա նաև կառավարչական բարձր շրջաններին, խնդրելով նրանցից պետական օգնութիւն գաղթական և փախստական հայերին, վերադարձնելու նրանց իրանց հայրենիք և վերականգնելու նրանց քայքայված տնտեսութիւնները՝ հէնց որ այդ թոյլ տան հանգամանքները։

Ինչպէս արդէն հաղորդեցինք, վարչութիւնը ամբողջովին ընդունեց այս ծրագիրը, որ կազմել էին վարչութեան անդամներ Հ. Առաքելեան, Ա. Աթանասեան և Գ. Վարդանեան։

Ուսումնասիրութեան հարցը որոշվեց սկսել ամենամօտ օրերում, երբ վարչութիւնը իր ձեռքի տակ կունենայ տեղական կոմիտէտներից ստացված մի շարք տեղեկութիւններ։

Ա. Ա.

ԺՈՒՐՆԱԼԻՍՏՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԸ

Հինգշաբթի, փետրվարի 5-ին, երեկոյեան ժամը 9-ին Թիֆլիսի Ժուրնալիստների Ընկերութեան բնակարանում կայացաւ ժուրնալիստների ժողովը, որին մասնակցում էին ռուս, հայ, վրացի թերթերի խմբագիրները, աշխատակիցները, թւով 20 հոգի։

Ժողովականները, բոլորվելով թէյի սեղանի շուրջը, ընտրեցին նախագահ «Մշակի» խմբագիր Հ. Առաքելեանին։

«Кав. Сл.» թերթի խմբագիր Ի. Սեմենովը զեկուցումն արեց մի քանի ժամանակ առաջ ընտրված մամուլի բիւրոյի մասին, որ, մի քանի հանգամանքներից ստիպված, դադարեցրեց իր ֆունկցիան։

Ապա ժողովը անցաւ քննելու մի հարց, որ հրատապ է լրագիրների համար, այն է «Թղթի սովի» հարցը։ Լրագրական թղթի մեծ կարիք է զգացվում. կարող է պատահել, որ թերթերը դադարեն հրատարակվելուց, եթէ թղթի նոր պաշար չը ստացվի։ Մի քանի մեծ լրագիրներ, ինչպէս «Кавк. Сл.», «Кавказъ», «Тифл. Листокъ», «Մշակ» ունեն թղթի պաշար հազիւ երկու ամսվայ համար։

Մտքերի փոխանակութիւնից յետոյ ժողովը կայացրեց հետևեալ որոշումը.

«Ի նկատի ունենալով տեղական լրագիրներին սպառնացող թղթի սովը, որ կարող է ազդել լրագիրների նորմալ հրատարակութեան վրա, վճռված է յանձնարարել Ժուրնալիստների Ընկերութեան վարչութեանը միջնորդութիւն յարուցել պատշաճ իշխանութիւնների առաջ, որպէս զի ամեն ամիս տրվի անհրաժեշտ քանակութեամբ վագոններ՝ տեղական լրագիրներին թուղթ բերել տալու համար։

«Ուստի Ժուրնալիստների Ընկերութեան վարչութիւնը պէտք է հրաւէր կարդայ բոլոր տեղական հրատարակութիւններին, որպէս զի վերջինները անյապաղ գրաւոր կերպով յայտնեն վարչութեան նախագահին այն մասին, թէ թղթի որքան քանակութիւն ամեն ամիս հարկաւոր է ամեն մի հրատարակութեան համար։

«Այդ յայտարարութեան համար ժամանակ է տրված մինչև փետրվարի 10-ը»։

Ժուրնալիստների Ընկ. նախագահ Բուկշտէյնը հարց դրեց, թէ արդեօք նպատակայարմար չէ կազմել ընկ. կից մամուլի բիւրօ, որ իր վրա վերցնէր թերթերին ճշգրիտ տեղեկութիւններ հաղորդելու գործը։ Ժողովականները, ըստ էութեան ցանկալի գտնելով այդպիսի բիւրոյի գոյութիւնը, գտան գործնականին մէջ դժուար իրագործելի, մանաւանդ ներկայ պայմաններում։ Ի վերջոյ որոշվեց յանձնել ընկերութեան վարչութեան կազմել ծրագիր և ներկայացնել ընդհանուր ժողովին։

Ապա ժողովը որոշեց առանձին պատգամաւորութեամբ մասնակցել վրաց բանաստեղծ Ա. Ծերեթելիի յուղարկաւորութեան հանդէսին, կիրակի, փետր. 9-ին։

ՉԻ ԿԱՐԵԼԻ ԼՌԵԼ

Ներկայ մեծ պատերազմը հասարակութեան վրա մեծ պարտականութիւն է դրել։ Բոլոր լրագիրները ամեն օր նկարագրում են պատերազմի պատճառած մեծ կարիքները և կոչ են անում բոլորին, իրանց ոյժերի ներածին չափ՝ օգնելու. թէ պատերազմին մասնակցողների կարիքաւոր ընտանիքներին և թէ պատերազմի վայրերից գաղթողներին։ Սակայն մամուլը միշտ յիշեցրել է հասարակութեանը սրանց մի պարտականութեան մասին միայն, այն է՝ նիւթական զոհաբերութեան, իսկ երկրորդ՝ նոյնպէս մեծ պարտականութիւնը թիւրիմացութեամբ մոռացութեան է տուել. այդ այն է, որ հասարակութիւնը իր պարտականութիւնը լիովին կատարած չի լինի, եթէ չի հսկի իր նուիրաբերածի նպատակին գործ ածելու և արդարացի բաշխման վրա։ Պէտք է ասել, որ հասարակութիւնը իր առաջին պարտականութիւնը կատարել է և յոյս ունենք, նոյնպէս շարունակելու է բարեխղճաբար. բայց, եթէ այդ անում են ոչ թէ իրանց անունները լրագիրներում տպագրելու և փայլելու, այլ աղքատների արցունքներ սրբելու և քաղցի ու ցրտի ճիրաններից հոգիներ փրկելու համար, նրանք պարտական են հսկելու, որ իրանց շաքերից դուրս չը գան զանազան բաղդախնդիր անհատներ և իրանց խաբեբայութեամբ չը մոլորեցնեն թէ իշխանութեանը և թէ այդ նպաստների բաշխման համար ընտրված վարչութիւններին։ Թէ իշխանութիւնը և թէ նպաստամատոյց վարչութիւնները ներկայումս այնքան են ծանրաբեռնված աշխատանքներով, որ միշտ կարող են զոհ դառնալ վերոյիշեալ խաբեբաներին, ուստի այս գործում էլ հասարակութիւնը մեծ պարտք ունի կատարելու։

Նա պէտք է նման պարոններին յիշեցնի իրանց վարմունքի սուրբութիւնը, աշխատի մաքրել, ազնուացնել նրանց հոգիները, իսկ հակառակ դէպքում նա չը պէտք է խնայի իր ամենամօտիկ մերձաւորներին ու բարեկամներին անգամ, և իսկոյն այդ մասին պէտք է յայտնէ կամ իշխանութեանը կամ նպաստամատոյց վարչութեանը. դա մատնութիւն չէ, այլ ճշմարիտ և ազնիւ հասարակական շահերի ու պատուի պարտաճանաչութիւն։

Վերջապէս ժամանակն է, որ հասարակութիւնը հասկանայ, թէ այդպէս վարվողների դէմ լռելը՝ մահացու մեղք է, և իր լռութեամբ նա հանդիսանում է հաւասար չափով մեղսակից և ոճրագործ, հէնց նոյն հասարակական շահերի տեսակէտից. չէ որ այդ բոլորը հասարակական գումար է և գանձարանի այդ մեծ ծախսն էլ սպագայում պէտք է ծանրանայ նոյն հասարակութեան վզին։

Ահա մէկը իմ յիշատակած բաղդախնդիրներից որպէս օրինակ, որի մասին ինձ աջողվել է իմանալ ճշմարտութիւնը և կասկածից դուրս լինելը՝ միմիայն այն պատճառով, որ այդ տեսակ ստոր մարդիկ ամաչել չը գիտեն, այլ իրանք են պարծենում իրանց այդ վարմունքներով, որովհետև համոզված են, որ հասարակութիւնը նման դէպքերում չի դատապարտում, այլ անգիտակցաբար լռում է և մինչև անգամ ոմանք էլ գովում են նրանց հնարագիտութիւնը և ճարպիկութիւնը։ Բայց ես չէի կարող լռել և իմ հասարակական պարտականութիւնս համարեցի յայտնել իսկոյն նպաստամատոյց յանձնաժողովի պարոն նախագահին, որի կողմից, ինչպէս յետոյ լսեցի, արդէն կարգադրութիւնը արված է և նրա պատ տալը այլևս մերժված։

Դա Լոռու Հօրաբ գիւղացի Մ. Գ.-եանն է. նա ունի և հինգ եղբայրներ. այդ օջախը համարվում է գիւղի առաջին հարուստներից մէկը, ջրաղացների և ոչխարների տէր է. բացի սրանից՝ ինքը և փոքր եղբայրը Թիֆլիսում ունեն մանրուքի և գաստրօնոմիայի երկու լաւ խանութներ։

Ինքը որպէս պահեստի զինուոր, ընդհանուր զօրակոչի օրերին, իր վեցերորդ մեռած եղբօր որբերին աջողեցնում է Թիֆլիսում գրել տալ որպէս իր խնամքի տակ գտնվողների, որպէսզի կարողանայ աւելի շատ նպաստ ստանալ. բայց սա ոչինչ։

Նոյն զօրակոչի օրերին գնում է հիւանդանոց և հոկտեմբերի 6-ին ինչ-ինչ հիւանդութեան պատճառով 6 ամիս ժամանակով արձակուրդ ստանում, բայց, չը նայած որ հիւանդանոցից դուրս գալու հէնց առաջին օրը կպչում է իր առևտրական գործին, այնուամենայնիւ շարունակում է մինչև այժմ Թիֆլիսում նպաստ ստանալ իրաքանչիւր ամիս 27 ռ. 50 կ.։ Դեռ սա էլ ոչինչ։

Շահասիրութիւնը և ստորութիւնը այն աստիճանի է, որ ձրի տամականներից օգտվում է և տներին՝ թէ իր և թէ եղբօր երեխաներին ուղարկում տունծառ, որպէսզի կարողանան փալասներ և մրգեղէն ստանալ, որը նուիրել են և գուցէ իրանցից քանապատիկ ցածր աստիճանի վրա կանգնած աղքատ ընտանիքներ։ Բայց դեռ սա էլ ոչինչ։

Վերջինը աւելի ստոր է և մինչև անգամ զարսափելի. տներից առաջ մահանում է եղբօր որբերից մէկը, որի անունն ու դիակն էլ է շահագործում և նրա փոխարէն ստամբառ ուղարկում հարևաններից մէկի երեխային։ Երևի այստեհետև էլ կը շարունակէր անկասկած մահացած երեխային հասանելիք նպաստը էլի ստանալ, եթէ դրա առաջը ժամանակին չառնվէր։

Ուրեմն, մինչդեռ իրանց աղքատ համագիւղացիները՝ իրանց առանց այն էլ սուղ միջոցներից կարողացել են մինչև այժմ պատերազմի կարիքների համար նուիրաբերել 60—70 ռ., հարուստ Մ. Գ.-եանը թոյլ է տալիս իրան սրբապղծելու իր աղքատ համագիւղացիների այդ վեհ ու նուիրական գործը, ստանալով խաբեբայութեամբ 6 ամսվայ ընթացքում նրանց նուիրաբերածի կրկնակի և էլի աւելի մի գումար, որ վաղը նոյն համագիւղացիների գլխին շարունակի իր տղրուկային գործը։

Չեմ կարծում, որ այս պարոնի վարմունքը յայտնի չը լինի թէ Թիֆլիսաբնակ և թէ գիւղումը ապրող հօրաբեցիներին. բայց ինչու են լռել և ինչու չեն բողոքում մինչև այժմ. շատ պարզ է, որովհետև մեր հասարակութեան—առաւելապէս գիւղացի հասարակութեան—դեռ մի խոշոր մասը գիտակցութեան այն աստիճանին չի հասել, որպէսզի կարողանայ ստոր մատնութիւնները և հասարակական անկեղծ ու ազնիւ պարտաճանաչութիւնները միմեանցից զանազանելու։

Ահա թէ ինչու մամուլը չը պէտք է մոռացութեան տայ հասարակութեանը յիշեցնելու այս երկրորդ և նոյնպէս մեծ պարտաճանաչութիւնը։

Սմբ. Շահինեան

ՆՈՐ ՊԱՆԱՄԱ

Օդեսսայից տեղեկացնում են, որ դատաստանական պալատում սկսվեց Նիկոլաևեան քաղաքային վարկային ընկերութեան մէջ երևան հանված զեղծումների ու վատնումների գործի քննութիւնը։ Վատնած գումարի քանակն է 5 միլիոն ռուբլի։

Մի շարք անձինք վարչութեան աջակցութեամբ ստացել են խոշոր գումարներ. այսպէս՝ մի դատարկ տեղի համար, որ գնահատված է 250 ռուբլի, տրված է 250,000 ռուբլի։ Թոյլատրված է 900,000 ռուբլու փոխառութիւն մի թատրոնի համար, որի կառուցումը տակաւին սկսված չէ։

Գլխաւոր մեղադրեալը Վլասէնկոյեան է, Օդեսսայի դումայի յայտնի ձայնաւոր։ Մեղադրվողներից մէկը՝ գերմանահպատակ Գրիւցմախէր՝ առաջի օրը կախվեց։ Գրիւցմախէրը գանգատվում էր, որ նա զոհ դարձաւ Վլասէնկոյին, և թողել է մի գրութիւն, որի մէջ գրում է. «Չեմ կամենում ապրել իբրև գերմանահպատակ»։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Սանիտարական և վիրաւոր ու հիւանդ զօրականների փոխադրութեան Գերագոյն Պետի ներկայացուցիչ բարոն Լ. Կ. Կնորրինգ առաջարկել է Կովկասի քաղաքների միութեան՝ իւրաքանչիւր շաբաթ տեղեկութիւններ տալ իրան հիւանդանոցներում գտնված զօրականների և բժշկական մասի անդամների հիւանդութեան դէպքերի մասին։

◆ Համառուսական քաղաքների միութեան գլխաւոր լիազօր Մ. Վ. Չելնօկօվ հեռագրել է կովկ. քաղաքների միութեան, որ քաղաքների դաշնակցութիւնը Թիֆլիս է փոխադրում 1 միլիոն ռուբլի լազարէթային գործի համար։ Կովկասի քաղաքների միութեան ծախսի համար նշանակված 8 միլիոն ռուբլու նախահաշիւը ներկայացվում է կառավարութեան։

◆ Փետրվարի 4-ին, առևտրաարդյունաբերական աւագ վերատեսուչ Շահվերդեանի նախագահութեամբ կայացաւ քաղաքի բաղնիսատէրերի և կապալառուների ժողով։ Այստեղ բաղնիսատէրերը համաձայնեցին կիրակի և տօն օրերը բանալ բաղնիսները ինչպէս լի օրերը։ Այնուհետև կապալառուները համաձայնեցին վճարել 10 կ. աւելի սակներ, որ թաղական հսկիչները բաժանեն աղքատ ազգաբնակութեանը, և իրանց կողմից խոստացան շաբաթը 4 ժամ թոյլ տալ, որ խեղճերը օգտվեն բաղնիսից։

◆ Փոխարքայի թոյլտուութեամբ՝ իրաւունք է տրվում Թիւրքիայի գաղթականներին անցնել Շահթախտի վրայով առանց անցագրի, իսկ նրանց գոյքը առանց նայելու և առանց մաքսի։

◆ Կ. Հ. Բ. Ընկ. գործակալ Շարաֆեանը և բժ. Տէր-Աւետիսեանը հեռագրում են Կարսից հետևեալը. «Մակուում կազմակերպված է ժամանակաւոր կոմիտէտ տեղից անցնող գաղթականների օգնութեան համար. 6-ին գնում ենք ս. Թադէի վանքը, տեղում ապաստանած հայ գաղթականներին տեղափոխելու համար, որոնք ապաստանել էին այդտեղ տղամարդկանց կոտորածից յետոյ»։

◆ Կարսի Հ. Բ. Ընկ. ճիւղի վարչութիւնը հեռագրում է. «Զինուորական վարչութեան կարգադրութեամբ բոլոր գաղթականներին քաղաքից հեռացնում են. միմիայն հայերի թիւը հասնում է 6000 հոգու»։

◆ Մեզ խնդրում են յայտնել ի գիտութիւն փախստականների, որ բժշկի կարիք եղած դէպքում նրանք կարող են դիմել հետեւալ հասցէով. Լօռիս-Մելիքովեան փող. տուն ստորի Բարաթ Ալլահվերդօվի, Նովխալօվկա կոչված թաղամասում։ Ցիշեալ տան յատուկ նշանակված բժիշկը ընդունում է ամեն օր ժ. 9—12 հիւանդներին ձրիաբար։

◆ Չորեքշաբթի, Ար. Միլեանի նախագահութեամբ կայացաւ բորսային կոմիտէտի նիստը, ուր քննվեց առևտրա-արդիւնաբերութեան մինիստրի առաջարկը՝ յայտնել իրան, հնարաւորութեան չափ կարճ ժամանակում Կովկասի այն ֆիրմաների հասցէն, որոնք պատրաստում են կեֆիրային սունկեր և կարող են այդ ապրանքը արտահանել Անգլիա։ Ժողովում որոշվեց տեղեկութիւններ հաւաքել և ուղարկել մինիստրին։

◆ Արտիստական ակումբի աւագներ են ընտրված՝ Ն. Գորբովսկի-Զարանեկ, իշխ. Լջանդիէրի, Ա. Քալանթարեան, Դ. Ղորղանեան, իշխ. Ն. Մելիքեան, Մելիք-Բէգլարեան, Ա. Միրիմանեան, Փոնդոյեան, Գ. Խօջամիրեան և Ֆ. Շիմանովսկի։

◆ Մի խումբ մօլոկաններ դիմել են նահանգապետին, միջնորդելով թոյլատրել Թիֆլիսում հիմնել «Թիֆլիսի մօլոկանների սպառողական խանութ»։

◆ Այսօր Հասարակական Ակումբում (Գրիբօյեդովսկայա № 22) սովորական երեկոյթ չի լինելու, որովհետև երեկոյթների կազմակերպութիւնը Մեծ-Պասի առաջին շաբթում չի թոյլատրվում։ Ցետագայ շաբաթ օրը, Ց. Ակօնեանը կարդալու է ռեֆերատ՝ «Միտքը իբրև հաղորդելու կատաբելագործութիւնը պատերազմում»։ Ռեֆերատից յետոյ կը լինի զրոյց և երաժշտական բաժին։

◆ Գեղէֆտմախերները արդէն սկսել են շահագործել։ «Кав. Сл.» և այլ թերթերում տպված է Թիֆլիսի «Լիրա» կինեմատօգրաֆի մի յայտարարութիւնը, որի մէջ ասվում է, թէ թիւրքահայ և կովկասեան «հերոսների» խմբերի (կամաւորներ) կեանքից վերցված է կինեմատոգրաֆիական ժապաւէն՝ «Արիւնոտ Արևելք»՝ չորս մասով։ Նիւթը կազմել է յայտնի հայ գրող Ե. Էմմէքէ։ Կարող ենք հաղորդել «Լիրային», որ հայերի մէջ ոչ միայն յայտնի, այլ և անյայտ գրող չը կայ Ե. Էմմէք անունով։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Պետրօգրադի հայոց եկեղեցական խորհրդի քարտուղար գ.-մ. Ն. Ն. Պօպօվի որդին, որ երկար ժամանակ ծառայում է այդ պաշտօնով այդ խորհրդի մէջ, վերջերս, ժառանգութիւն ստանալու պատրուակով, մեկնում է Թիֆլիս, բոլոր գործերը յանձնելով իր օգնականին։ Վերջինս կարգի բերելով գործերը, տեսնում է դօկումենտ է պակաս, որի մասին և յայտնում է խորհրդին։ Բանից պարզվում է, որ Պօպօվը ծախսել է 72,000 ռուբլի։ Ենթադրում են, որ այդ գումարը նա վատնել է ձիարշաւում կամ թղթախաղում։ Պօպօվին գտնելու համար ձեռք են առնված եռանդուն միջոցներ։

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

ՎՐԱՑ ԹԵՐԹԵՐԸ ԱԿԱԿԻ ԾԵՐԵԹԵԼԻԻ ՄԱՍԻՆ

«Թեմի».—Հայրենիքը Ակակիին ընդունեց թմրած, ճնշված. Ակակին նրան թողեց զարթնող դրութեան մէջ։

Ամբողջ կեանքում նա փայփայում և գրգռվում էր վրաց ժողովրդի ազգային ինքնագիտակցութիւնը և իր վրա կրեց պայքարի և տանջանքի պտուղները։ Ժողովուրդը հաւաքվեց նրա շուրջը։

Ուրեմն գլուխ խոնարհենք մեծ մարդու աճիւնի առաջ և խոստումն տանք իրարու՝ ծառայել ազգային պատգամներին։

«Կլդէ».—Կատարվեց... Յունվարի 26-ին ընդմիշտ բաժանվեց մեզնից մեր մտածումների, 19-դ դարի մեր կուլտուրայի և առաջադիմութեան գաղափարակիրը, գեղարուեստական գրականութեան պայծառ աստղը, որի հաւասարը չէ յիշում Վրաստանը մեծ Ռուսթավելիից յետոյ։

Ակակին իր ամբողջ կեանքում էր այն դարբինը, որը իր բանաստեղծութիւնների հնչիւն օղերը կռում է կախարդական մետաղից, իսկ ծիածանային հրաշագեղ ճառագայթներից հիւսում էր այն սքանչելի գործուածքը, որի անունն է Վրաստան։

«Թեմի դա Ցխովրեբա».—Լռեցին մեծ Շոթա Ռուսթավելիի անզուգական յաջորդի շրթունքները։ Էլ չենք տեսնի մեր հպարտութիւնը, վաստակաւոր Ակակիին, մեր մտքերի և ակնկալութիւնների մարմնացումին։

Այո, նա դարձաւ անտեսանելի, բայց նա մեր մէջ է և մենք, գիտակից Վրաստանը, նրանում։

Ցոյց տուէք մի այնպիսի վրացի, որ չը ճանաչէր Ակակիին, որ չը հիանար նրա հրաշագործ քնարից, այն դիւթական քնարից, որով նա իր ամբողջ կեանքը՝ գովելով տանջված Վրաստանը, ուանդեց մեզ.

— Ո՛չ, ո՛չ, նա չի մեռել դեռ։ Նա քնած է միայն, նա քնած է միայն, նա նորից կը զարթնի...

«Սախալխո Փուրցելի».—Եօթը տարի սրանից առաջ վրա ժողովուրդը, համակված մի ընդհանուր զգացմունքով և ցնծութեամբ, հաւաքվեց իր սրբազան ձգտումների հանճարեղ արտայայտչի շուրջը և տօնեց նրա 50-ամեակը։

Մեծահանդէս էր այդ տօնը։ Ժողովուրդը հպարտ, ժողովուրդը մի մարդ դարձած կանգնեց իր անմահութեան առաջ, կենդանի ծաղիկներ ցանեց իր սիրելիի վրա և նրա արծաթազօծված մազերով ծածկված գլխին դրեց դափնեայ պսակ...

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Վըբօրգ, 27 յունվարի

Խոնարհաբար խնդրում եմ տեղ տալ յարգելի «Մշակի» №№-ից մէկում հետևեալին.

Վըբօրգի քաղաքային նահանգական հիւանդանոցում, միւս վիրաւոր զինուորներ ի թիւում, գտնվում են երկու հայ՝ Թեոս Ցարութիւնեան և Նիկոլայ Ղազարեանը։ Թեոս Ցարութեանը Երևանի նահանգի բաշնօրա շէնցի է, բայց ընտանիքը գտնվում է Գանձակի նահանգի Ղարաբաշ գիւղում, իսկ Նիկոլայ Ղազարեանը Գանձակի նահանգ Տումի գիւղացի է։ Ինչպէս Ցարութիւնեանը, այնպէս և Ղազարեանը վեց ամսվա ընթացքում ազգականներից և ծանօթներից չեն ստանում ոչ մի տեղեկութիւն, չը նայած նրանց ուղարկած բազմաթիւ նամակներին և հեռագիրներին։ Երկուսի տրամադրութիւնն էլ խիստ ճնշված է. երկուսն էլ չը գիտեն ինչով բացատրել իրանց ազգականների և ծանօթների այդ յամառ լռութիւնը, երբ ընդարձակ Ռուսաստանի բոլոր հեռաւոր անկիւններից բոլոր վիրաւորները ստանում են անթիւ նամակներ, որոնք մխիթարում են նրանց՝ պատերազմում կրած տանջանքներից և սարսափներից յետոյ։ Մի՞թէ սրանց ազգականները ձայն չեն հանելու։

Հեղինէ Ներսիսեան

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

«606»-ի և «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։

Բ. Գ. ԱՂԱՄԱՐԵԱՆ—$9^1/_2$—2 ժ. ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծախկահատ.։

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի քթի հիւանդութ.։

Ա. Գ. ԿԱՐԱԳԵՑԵԱՆ—12—1 ժ. երեքշ. հինգշ. և շաբաթ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ-Բ.ԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—158

Առևտրի և Արդիւնաբերութեան Մինիստր. տնօրէնութեան ներքոյ գտնվող

Տ. Մ. ՓԻԼՕՑԵԱՆԻ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ

Թիֆլիս, Միխայէլեան պր. 24. Տէլէֆօն № 976.

Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առևտրական կրթութիւն։ Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատեստատներ։

Գործնական պարապմունքները կատարվում են կուրսերում՝ Լոնդոնի Pitman և Պարիզի Pigier դպրոցների ձևով կազմակերպված Muster-Comptoir-ում։ Նիւթերն աանվում են բէալ կեանքից։ Առարկաներն են. ա) պարտադիր. 1) Հաշւապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկական, բանկային և գործարանական). 2) Առևտրական թւաբանութիւն. 3) Քաղաքատնտեսութիւն. 4) Օրէնսգիտութիւն (առևտրական իրաւունք, մուրհակի կանօնադրութիւն). 5) Առևտրական թղթակցութիւն. 6) Թւաբանութիւն համրիչի վրա. 7) Վայելչագրութիւն (ամենավատ ձեռքի ուղղումն), արագագրութիւն. բ.) ոչ-պարտադիր. 1) Օտար լեզուներ. 2) Սղագրութիւն. 3) Դակտիլլօգրաֆիա (բեմինգտօն և ուր.) և 4) Առևտր. թղթակցութիւն օտար լեզուներով։ Պարապմունքները կատարվում են և զատ-զատ։ Ունկնդիրների թւի շատութեան պատճառով բացվում է երկրորդ զուգընթաց բաժանմունք, որը մանաւանդ յարմար է օտարաքաղաքացիների համար։ Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է։ Պարապմունքների սկիզբը յունվարի 15-ին։ Խնդիրների ընդունելութիւնը առ. ժամը 11—12-ը և երեկ. 4—6-ը։ Ծրագիրը և կանօնները ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար կուրսերի շէնքում։ Կուրսերը ֆիրմաներին յանձնարարում են հաշւապահներ, օգնականներ և առևտր. այլ ծառայողներ՝ կուրսերի ընթացաւարտներից և իրանց ընդունակութեամբ աչքի ընկնողներից։ (Ընթացիկ տարում կուրսերն ունեցել են 334 ունկնդիր, որոնցից 67 հոգի իգական սեռից)։

Կուրսերի հիմնադիր՝ Տ. ՓԻԼՕՑԵԱՆ

(ա.օ.) 1046. 0—38

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.